

..... Libro de actas

IV Xornada sobre Xerontoloxía e Educación Social

**Programas e experiencias
interxeracionais**

**Santiago de Compostela
18 de xaneiro de 2008**

Coordinación: Paloma Seijo Anca, Montserrat Sánchez Barcia

Editorial: Colexio de Educadoras e Educadores Sociais de Galicia (CEESG)

ISBN: 978-84-691-3606-5

Depósito Legal: C 1205-2008

Santiago de Compostela. 2008.

IV Xornada sobre Xerontoloxía e Educación Social

Programas e experiencias interxeracionais

Santiago de Compostela

18 de xaneiro de 2008

Organización:

Colexio de Educadoras e Educadores Sociais de Galicia (CEESG)

Grupo de Estudos e Intervención Xerontolóxica do CEESG

Entidade colaboradora:

 OBRA SOCIAL CAIXAGALICIA

ÍNDICE

IV Xornada sobre Xerontoloxía e Educación Social Programas e experiencias interxeracionais

Introdución. *Paloma Seijo Anca* 7

Conferencia inaugural:

- A Rede Interxeracional do IMSERSO e a expansión do campo interxeracional en España. *Mariano Sánchez Martínez* 9

Mesa redonda: Experiencias interxeracionais I:

- O alzheimer na escola. *M.ª Isabel Gey Pérez* 19

- Xornadas interxeracionais entre alumnos do Campus de Ourense (educación social) e alumnos da Asociación Cultural Galega de Formación Permanente de Adultos (Aulas da Terceira Idade de Ourense). *Millán Brea Castro e Marisa Justo Medeiro* 25

- Fundación Residencia da Terceira Idade Chantada. *Beatriz Cadahía Lorenzo* 31

- Experiencias interxeracionais. *Isabel Factor García* 39

Mesa redonda: Experiencias interxeracionais II:

- As xornadas interxeracionais de Cabreiros (Xermade): aprendendo cos nosos maiores”. *Jesús Rodríguez Rodríguez e Xosé Manuel Felpeto Carballeira* 45

- Programas interxeracionais Sanitas Residencial Vigo. *Silvia M.ª Montes Castro* 51

- Nadal interxeracional: unha experiencia de dinamización socioeducativa e cultural cos nenos/as e as persoas maiores dun concello do rural galego. *M.ª Esther Pérez Enríquez e Érika Barros Pérez* 57

Introdución

Paloma Seijo Anca

*Coordinadora do Grupo de Estudos e Intervención Xerontolóxica do
CEESG*

A presente publicación recolle os relatorios das conferencias e mesas redondas das IV Xornadas sobre Xerontoloxía e Educación Social organizadas polo Colexio de Educadoras e Educadores Sociais de Galicia, en estimable colaboración coa Obra Social de Caixa Galicia, celebradas o pasado 18 de xaneiro de 2008 na sede que a Fundación Caixa Galicia ten en Santiago de Compostela.

Nesta ocasión, a cuarta, presentáronse como eixes vertebradores das xornadas os programas, actividades e experiencias interxeracionais e o traballo en rede. Os obxectivos que pretendiamos acadar coas diferentes conferencias e mesas redondas foron os de servir de punto de encontro para todas e todos aqueles que, como colectivo profesional, quixeran reflexionar acerca das novas necesidades e demandas que, respecto do incremento da esperanza de vida, presenta a sociedade en xeral e as persoas maiores en particular; coñecer programas e experiencias interxeracionais que se desenvolveron ou se están a desenvolver ao longo da xeografía galega e participar no deseño e construción do discurso e das liñas de acción propias da educación social no traballo con persoas maiores.

Agradecerlles, polo tanto, a Mariano Sánchez, Andrés Vázquez, Isabel Gey, Millán Brea, Marisa Justo, Isabel Factor, Beatriz Cadahía, Jesús Rodríguez, José Manuel Felpeto, Silvia Montes, Esther Pérez e Erika Barros, que nos brindasen a oportunidade de compartir con nós os seus coñecementos e experiencia; así como ás educadoras sociais integrantes do Grupo de Estudos e Intervención Xerontolóxica do Colexio de Educadoras e Educadores Sociais de Galicia, por achegar o seu tempo na construción desta preciosa profesión no traballo socioeducativo cos vellos e vellas galegos.

A Rede Interxeracional do IMSERSO e a expansión do campo interxeracional en España

Mariano Sánchez Martínez

Coordinador técnico da Rede Interxeracional do IMSERSO

Falar de interxeracionalidade adoita resultar paradoxal: como é posible que sendo as relacións entre xeracións algo consubstancial ás nosas vidas –polo menos, na súa fase máis temperá– adoite suceder que non sexamos moi conscientes diso? A miña resposta máis inmediata a esta pregunta, por agora, é a seguinte: privilexiamos outras formas de percibir as relacións interxeracionais –consideradas máis ben como relacións de familia, relacións de amizade, relacións de parella, relacións mestre-alumno, etcétera–, de modo que a interxeracionalidade quedou na sombra. Nin o concepto de xeración se abriu un oco importante na nosa forma cotiá de entender e explicar a vida nin, polo tanto, as relacións entre xeracións son, como tales, visibles socialmente –quizais a relación avó-neto sexa a excepción que confirme a regra–. Estas relacións están aí, sen dúbida, pero ao miralas non vemos tanto nelas a interxeracionalidade que teñen como outros dos seus aspectos; é como se ao observar as relacións que mantemos –ás que poderíamos considerar como unha especie de prismas con múltiples caras– non puxésemos atención na cara destes prismas que fala de interxeracionalidade e si nos fixásemos noutras das súas caras.

A mensaxe principal que pretendo transmitir con este texto é o seguinte: se adoptamos a mirada axeitada e vemos –e miramos– a interxeracionalidade que nos rodea, este pode ser un medio eficaz para o traballo profesional dos educadores sociais (¹). Se se acepta esta hipótese, só nos queda explicar en que consiste esa mirada e como practicala. A mirada interxeracional consiste en saber ver, mirar e descubrir a interxeracionalidade –a relación entre xeracións– alí onde acontece; esta mirada privilexia a interxeracionalidade, pero sen excluír outras claves típicas de lectura das relacións sociais: xénero, idade, ocupación, etnia, etcétera. Esta mirada resalta o interxeracional, sitúao momentaneamente por diante –por dicilo dalgún modo– para recoñecelo e utilizalo como criterio que axude a comprender e a explicar o que sucede nas relacións e procesos sociais.

Como practicar a mirada interxeracional? Pois só hai un modo: poñéndoa en práctica.

¹ Nos tempos que corren parece necesaria unha nota coma esta: utilizarei o masculino para expresar o sentido xenérico, que inclúe, por igual, o feminino e o masculino, e espero que isto non sexa interpretado como un matiz de xénero pola miña parte. Por exemplo, neste caso a expresión "os educadores sociais" refírese, por igual, aos educadores e ás educadoras, e así sucesivamente.

Necesitamos dotarnos duns lentes que nos permitan ver interxeracionalidade. Trátase duns lentes mentais, non físicos e, polo tanto, só se fabrican mediante cambios no noso xeito de percibir e de coñecer o mundo no que nos movemos. De entrada, estes lentes débense apoiar nalgunha forma de conceptualizar a interxeracionalidade; e é aquí onde comezan a miúdo os problemas.

Como responder á pregunta de que quere dicir interxeracionalidade? Comparto a continuación algunhas das miñas conclusións persoais á hora de construír a miña propia conceptualización, aberta a cambios e en revisión continua, sobre que é a interxeracionalidade e como descubri-la alí onde sucede:

- A interxeracionalidade apóiase no termo xeración, de significados e usos múltiples e ata contraditorios; eu podo pertencer ao mesmo tempo á xeración dos meus irmáns, segundo un criterio que defenda que os meus irmáns e mais eu somos das mesma xeración con respecto aos nosos pais; non obstante, segundo un criterio máis demográfico, que se apoie no momento do meu nacemento, podo pertencer a xeracións distintas ás dos meus irmáns cos que teño unha diferenza de idade de, digamos, 15 anos. E así poderíamos seguir. Que sacar en claro, entón? Pois que non queda máis remedio que optar en cada caso polo criterio de caracterización das xeracións que nos pareza máis potente para abordar os procesos interxeracionais de que se trate. Noutro lugar, Sánchez e Díaz (2005) expuxemos algúns dos criterios máis utilizados na distinción entre tipos de xeracións: demográfico, histórico, ideolóxico, sociolóxico e relacional.
- A interxeracionalidade é, por definición, relacional: apoia a súa fundamentación na existencia de relacións –do tipo que sexan– entre xeracións –entendidas do modo que sexa–. Polo tanto, é o aspecto relacional a clave fundamental e primeira do interxeracional e non, como se adoita crer, o feito de que todos pertencemos a diversas xeracións. E precisamente esta aproximación relacional, que privilexia o inter fronte ao xeracional do termo, é unha das claves das que pode sacar partido o educador social –á fin e ao cabo un profesional do traballo con grupos e, polo tanto, do traballo relacional–. Poñer en marcha proxectos interxeracionais significa producir, transformar ou reproducir relacións (Sáez, Pinazo e Sánchez, 2007).
- Como relacional que é, a interxeracionalidade non se consegue simplemente con que individuos de distintas xeracións estean xuntos; coincidir nun mesmo espazo non di nada acerca das relacións das persoas que coinciden nel. Dito de modo máis claro: un proxecto non é interxeracional porque nel participen, por exemplo, nenos e persoas maiores, non; é interxeracional se a interxeracionalidade –é dicir, as relacións entre eses nenos e esas persoas maiores– se converte nun elemento clave nas regras e recursos que o proxecto pon en marcha para moverse na dirección apuntada polos seus fins.
- A interxeracionalidade non implica que as relacións entre as xeracións sexan dun tipo ou doutro, simplemente apunta que existen e que son relevantes. Polo tanto, non deberíamos caer na falsa crenza de pensar que calquera iniciativa interxeracional –en especial, no ámbito de traballo dos educadores sociais– vai constituír un éxito. Non. Precisamente outra das ideas claves que estas reflexións intentan transmitir é que a intervención, como educador social, nas

relacións e procesos interxeracionais esixe preparación, coñecemento, racionalidade e capacidade reflexiva. Por iso se acuñou o termo programa interxeracional, para deixar ben claro que se ben a interxeracionalidade pode estar presente –de forma máis ou menos central– en multitude de iniciativas, existe un tipo de programa –ao que denominamos expresamente co cualificativo de interxeracional–, no que a súa planificación, execución e avaliación están directamente conectadas co potencial que teñen as relacións interxeracionais en xeral e a solidariedade interxeracional en particular.

Por que promover as relacións interxeracionais?

Á hora de xustificar –ante un mesmo, primeiro, e ante outros, despois– o interese de lle prestar unha atención específica á interxeracionalidade no traballo dun educador social necesítanse argumentos. Sobre todo se imos necesitar o apoio de terceiros para que un proxecto saia adiante.

Do argumentario posible a favor da interxeracionalidade –non hai que esquecer que igual que existen argumentos a favor tamén os hai en contra– e co fin fundamental de lles axudar aos educadores sociais que teñan que enfrontarse á situación de explicar por que un programa interxeracional pode ser máis conveniente que outro tipo de programa, expoño a continuación as seguintes pistas argumentativas:

- A interxeracionalidade forma parte dos compoñentes do envellecemento activo; polo tanto, calquera proxecto dirixido a promover este debería incluír unha atención a aquela. Quen defende este argumento?
 - "A promoción do envellecemento activo require **fomentar** e equilibrar a **responsabilidade persoal**, o encontro e a solidariedade interxeracional e a creación de ámbitos favorables que fagan que as **decisións saudables** sexan decisións doadas" (Vermello e Miguel, 2008: 30).
 - "O envellecemento activo é interxeracional: é algo relativo ao futuro de todos nós e non só acerca das persoas maiores" (Walker, 2006: 85).
 - Nacións Unidas, no Plan internacional de Madrid sobre o envellecemento de 2002, e dentro dos seus esforzos para vincular a atención ao envellecemento coa construción dunha sociedade para todas as idades, propuxo as seguintes medidas tendentes a fortalecer a solidariedade interxeracional, mediante a equidade e a reciprocidade entre as xeracións:
 - "a) Promover, mediante a educación pública, a comprensión do envellecemento como unha cuestión que interesa a toda a sociedade.
 - b) Considerar a posibilidade de revisar as políticas existentes para garantir que promovan a solidariedade entre as xeracións e fomenten deste modo a cohesión social.
 - c) Elaborar iniciativas dirixidas a promover un intercambio produtivo e mutuo entre as xeracións, concentrado nas persoas de idade como un recurso da sociedade.
 - d) Maximizar as oportunidades para manter e mellorar as relacións interxeracionais nas comunidades locais, entre outras cousas, facilitando a celebración de reunións para todos os grupos de idades e evitando a

segregación xeracional.

e) Estudar a necesidade de abordar a situación específica da xeración que ten que ocuparse ao mesmo tempo dos seus pais, dos seus propios fillos e dos netos.

f) Promover e fortalecer a solidariedade entre as xeracións e o apoio mutuo como elemento clave do desenvolvemento social" (Nacións Unidas, 2002: 19-20).

- A interxeracionalidade é unha estratexia fundamental para enfrontarse con éxito ao reto que están a supoñer os cambios demográficos, en especial no espazo xeográfico da Unión Europea. Quen defende este argumento?
 - "Os cambios demográficos están a modelar unha nova sociedade, e aceleraranse a partir de 2010: cada vez haberá menos novos e adultos, cada vez haberá máis traballadores de idade, xubilados e anciáns. As nosas sociedades deberán inventar novas vías para valorizar o potencial de crecemento que representan as novas xeracións e os cidadáns de idade máis avanzada. Será necesario que todos os axentes contribúan a xestionar estes cambios: deben desenvolverse novas formas de solidariedade entre as xeracións, feitas de apoio mutuo e transferencia de competencias e experiencias" (Comisión das Comunidades Europeas, 2005: 7). Os programas interxeracionais constitúen un medio, un máis, para desenvolver novas formas de solidariedade interxeracional.
 - O Parlamento Europeo, nun recente informe sobre o futuro demográfico en Europa "insta os estados membros para que promovan os proxectos interxeracionais nos que as persoas maiores traballan xunto cos mozos para compartir capacidades e adquirir novos coñecementos; pídelles á Comisión que facilite o intercambio de boas prácticas neste ámbito" (Parlamento Europeo, 2008: 17).
- Os proxectos e programas interxeracionais, as prácticas interxeracionais, poden producir beneficios tanto aos que participan nelas –sexan da xeración que sexan– como ás persoas que forman parte da comunidade máis ampla na que esas prácticas se levan a cabo. Un traballo de investigación realizado en 2007 grazas á subvención do IMSERSO –o proxecto de I+D+i *Descrición, análise e avaliación dos programas interxeracionais en España. Modelos e boas prácticas*– achegou información actualizada acerca da percepción que os participantes en prácticas interxeracionais –organizadas e con certa continuidade– realizadas no noso país teñen sobre os seus beneficios. As dúas táboas seguintes resumen parte das conclusións deste estudo ao respecto; a primeira mostra a opinión das persoas maiores e, a segunda, a das persoas de xeracións máis novas:

Creo que participar en actividades con nenos como nas que eu participei...	Acordo	Desacordo
... mellorou a miña capacidade para coidar outras persoas	67,7%	21,7%
... aumentou o meu interese por ser unha persoa máis activa na sociedade	88,5%	7,8%

... aumentou o gozo do meu ocio e tempo libre	94,3%	4,1%
... mellora a solidariedade entre as persoas de distintas idades	88,1%	5,2%
... fai que as persoas maiores nos sintamos mellor fisicamente	93,8%	2,6%
... fai que as persoas maiores nos sintamos mellor mentalmente	94,8%	3,1%
... consegue que as persoas maiores sintamos que continuamos sendo útiles para os demais	97,9%	1,0%
... aumenta a dignidade das persoas maiores	88,9%	8,9%
... fainos máis capaces de valernos por nós mesmos	86,4%	8,2%
... serve para que as persoas maiores esteamos menos discriminadas	78,2%	13,5%
... anima as persoas maiores a buscar un posto de traballo	40,9%	44,6%

Despois de facer actividades con persoas maiores...	Acordo	Desacordo
... sinto que son máis capaz de facer cousas por min mesmo	85,2%	21%
... vexo con ollos máis positivos as persoas maiores	85,2%	4,9%
... diría que boto de menos, máis que antes, estar con persoas maiores	61,7%	8,5%
... axudei a que as persoas maiores se sintan mellor	89,4%	2,8%

As persoas maiores, despois de participar en actividades interxeracionais...	Acordo	Desacordo
... teñen mellor saúde	57,4%	10,6%
... funciónalles mellor a cabeza	53,9%	9,2%
... están mellor vistas por todos nós	77,9%	5,7%
... son capaces de facer máis cousas	76,6%	8,5%
... son menos felices	6,4%	87,1%
... están máis satisfeitas coa súa vida	82,1%	2,9%

Como promover as relacións interxeracionais? A Rede Interxeracional do IMSERSO

Deixei para o final un último argumento que, en consecuencia co título deste texto, merece unha atención monográfica e un pouco máis extensa. Os programas e proxectos interxeracionais son necesarios porque promoven o traballo en rede e este, pola súa vez, é indispensable se queremos mellorar as cousas nuns contextos que cada vez son máis complexos, están máis entrelazados e, polo tanto, esixen aproximacións múltiples e coordinadas para describilos, entendelos e, se é o caso, intentar cambialos. Para a intervención interxeracional, o traballo en rede non é unha opción metodolóxica, senón un principio obrigado e consubstancial de acción. Por iso, paso a falar dun exemplo recente de constitución dunha rede temática dedicada á interxeracionalidade.

O IMSERSO, no seu labor de promover políticas e accións que aumenten as oportunidades de envellecemento activo ao alcance de todos, decidiu, no ano 2005,

dar un paso –que eu cualificaría de orixinal e atrevido– que o levou a integrar as relacións interxeracionais no devandito labor. En consecuencia con esta decisión, o IMSERSO veu realizando nestes tres últimos anos diversas accións conducentes a chamar a atención sobre a importancia que as relacións interxeracionais en xeral e a solidariedade interxeracional en particular teñen na práctica do envellecemento activo. Unha das primeiras desas accións foi a posta en marcha da Rede Social de Experiencias sobre Relacións Interxeracionais –en diante, Rede Interxeracional–.

A Rede Interxeracional naceu como resultado dunha demanda explícita. En xuño de 2005, o IMSERSO organizou en Madrid unha xornada de traballo sobre *Os programas interxeracionais en España. Situación e potencial de desenvolvemento*, que permitiu concluír o seguinte:

- os programas interxeracionais coñecidos polos participantes realizábanse, sobre todo, en centros escolares;
- os obxectivos máis típicos dos programas estaban asociados con cambios de actitudes, aprendizaxe e ocio e tempo libre;
- na inmensa maioría dos casos non se levaban a cabo avaliacións do impacto destes programas;
- a práctica destes programas non estaba fundamentada en teorías e/ou investigacións previas sobre interxeracionalidade;
- existía unha necesidade declarada de aprender a deseñar mellor e avaliar os programas interxeracionais;
- o maior interese nos programas interxeracionais ía asociado ao seu potencial para mellorar a cohesión social e as relacións familiares ou combater os estereotipos negativos, a soidade e a dependencia das persoas maiores;
- as persoas asistentas citaron iniciativas consideradas, dun modo ou doutro, actividades ou programas interxeracionais e coñecidas por elas, o que confirmou a existencia deste tipo de accións, aínda que se constatou ao mesmo tempo un enorme descoñecemento acerca de como clasificalas e valoralas;
- o 100% dos que contestaron o cuestionario mostraron interese en pertencer a unha rede de programas interxeracionais capaz de facilitar non só contacto senón formación específica ao respecto.

Estas conclusións animaron ao lanzamento da Rede Interxeracional, seguindo o modelo levado a cabo en países como Estados Unidos –que conta hai décadas cunha rede como Generations United (www.gu.org)– ou o Reino Unido –onde, desde abril de 2001, funciona o Centre for Intergenerational Practice, institución líder na expansión da práctica interxeracional no país–.

No texto de benvida da páxina web da Rede Interxeracional (www.redintergeneracional.es), pódese ler a seguinte explicación sintética da razón de ser fundamental desta rede: "A Rede de Relacións Interxeracionais, coñecida como **Rede Interxeracional**, é unha iniciativa do Instituto de Maiores e Servizos Sociais (IMSERSO) do Ministerio de Traballo e Asuntos Sociais, cuxo obxectivo é impulsar, en España, as investigacións, as políticas e as prácticas en favor dunhas relacións máis beneficiosas entre as distintas xeracións. O fin último desta rede é colaborar na

implantación dunha auténtica sociedade para todas as idades".

No seu traballo, a rede entende que os programas interxeracionais son prácticas que inciden no aproveitamento da interxeracionalidade como factor prioritario de cara ao logro dos fins que perseguen. Agora ben, estas prácticas deben estar orientadas axeitadamente para evitar converterse en fins en si mesmas. Por iso, a Rede Interxeracional defende que as prácticas interxeracionais deben estar conectadas coas investigacións, as teorías e as políticas que abordan a interxeracionalidade. Prácticas, investigacións, teorías e políticas compoñen o que se denomina campo interxeracional, que se pode representar graficamente do seguinte modo:

Na actualidade –primeiro trimestre de 2008–, a rede conta xa con case 400 membros; trátase de individuos e organizacións que están interesados polas temáticas interxeracionais e que, grazas á súa pertenza á rede, reciben con periodicidade información nacional e internacional sobre proxectos, documentos de interese, xornadas e cursos, investigacións e outros materiais útiles para orientar o seu traballo interxeracional. Ademais, e grazas á colaboración entre a Rede Interxeracional e as súas homólogas británica e norteamericana estase a dar a coñecer fóra de España cal é o desenvolvemento do campo interxeracional no noso país, descoñecido ata a data.

Desde outubro de 2007, e coincidindo coa celebración do Día Interxeracional –o primeiro domingo do mes de outubro de cada ano–, inaugurouse a páxina web da rede, que permite darse de alta de modo sinxelo neste servizo gratuíto. Nesta páxina pódese atopar tanto a información difundida con anterioridade coma novos contidos: un banco de imaxes, un directorio de proxectos ou un foro temático. Ademais, a Rede Interxeracional está a traballar na edición dunha guía práctica sobre deseño e avaliación de programas interxeracionais, no deseño dun sistema de indicadores de calidade das prácticas interxeracionais e na organización dun mapa de enlaces da Rede que axuden a achegala máis ao ámbito local –provincial e municipal, sobre todo–.

A Rede Interxeracional colaborou ata o momento en moitas accións de difusión, sensibilización e formación relacionadas co campo interxeracional. Por exemplo, tomou parte na organización dun curso de formación especializada sobre a avaliación dos programas interxeracionais, cuxos contidos fundamentais se editaron *a posteriori*

nunha publicación que está ao alcance de todos (Sánchez, 2007a). Outro exemplo: parte do equipo técnico da Rede Interxeracional participou na elaboración do libro *Programas interxeracionais. Cara a unha sociedade para todas as idades*, que foi posible grazas á iniciativa da fundación La Caixa (Sánchez, 2007b). Un último exemplo: leváronse a cabo ata o momento diversos cursos destinados á formación de xestores de programas interxeracionais, co fin de contribuír á mellora das competencias dos que coordinan estes programas.

Neste esforzo da Rede Interxeracional de impulso do traballo en rede, de creación de oportunidades para compartir experiencias e coñecementos, destaco, para finalizar, o convite a participar nas VI Xornadas sobre Xerontoloxía e Educación Social organizadas, en xaneiro de 2008, polo Colexio de Educadores e Educadores Sociais de Galicia. Este evento supuxo, desde o meu punto de vista, un fito porque lles permitiu a moitas persoas coñecer parte do traballo interxeracional que se vén realizando en Galicia. Paréceme que non se debería desaproveitar a oportunidade para converter este fito no primeiro paso do que podería ser unha rede de interxeracionalidade nesa comunidade autónoma. Valla esta suxestión –que quere ser, ademais, un reto– dun espectador privilexiado das VI Xornadas para lle poñer punto e final a esta reflexión cuxa oportunidade de presentar agradezo.

Referencias bibliográficas:

- BERMEJO, L. e MIGUEL, J. J. (2008): *Resumen del documento técnico sobre envejecimiento activo*. Documento sen publicar.
- Comisión de las Comunidades Europeas (2005): *Libro Verde «Frente a los cambios demográficos, una nueva solidaridad entre generaciones»*. COM 2005 (94) final. Disponible en: http://europa.eu.int/comm/employment_social/publications/2005/ke6705266_es.pdf [2008, 25 de febreiro].
- Nacións Unidas (2002): *Naciones Unidas. 2002. Informe de la Segunda Asamblea Mundial sobre Envejecimiento*. Nueva York: Naciones Unidas. Disponible en: <http://www.imsersomayores.csic.es/documentos/documentos/onu-informe-01.pdf> [2008, 25 de febreiro].
- Parlamento Europeo (2008): *Informe sobre el futuro demográfico de Europa (provisional)*. A6-0024/2008. Disponible en: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A6-2008-0024+0+DOC+PDF+V0//ES&language=ES> [2008, 25 de febreiro].
- SÁEZ, S., PINAZO, S. e SÁNCHEZ, M. (2007): “El fomento de las políticas intergeneracionales.” En SÁNCHEZ, M. (dtor.): *Programas intergeneracionales. Hacia una sociedad para todas las edades* (211-232). Barcelona: Fundación La Caixa.
- SÁNCHEZ, M. (dtor.) (2007a): *La evaluación de los programas intergeneracionales*. Madrid: Instituto de Mayores y Servicios Sociales. Disponible en: <http://www.imsersomayores.csic.es/documentos/documentos/sanchez-evaluacion-01.pdf> [2008, 25 de febreiro].
- SÁNCHEZ, M. (dtor.) (2007b). *Programas intergeneracionales. Hacia una sociedad*

para todas las edades. Barcelona: Fundación La Caixa. Disponível en: http://obrasocial.lacaixa.es/estudiossociales/vol23_es.html [2008, 25 de febreiro].

- SÁNCHEZ, M. e DÍAZ, P. (2007): “Componentes de un programa intergeneracional.” En SÁNCHEZ, M. (Dtor.): *La evaluación de los programas intergeneracionales* (pp. 12-17). Madrid: IMSERSO.
- WALKER, A. (2006): “Active ageing in employment: Its meaning and potential.” *Asia-Pacific Review*, 13 (1), 78-93.

O alzheimer na escola

M.ª Isabel Gey Pérez
Mestra. Agadea Santiago de Compostela

INTRODUCCIÓN

Ao final do século XX, as tendencias cambiantes na urbanización, na tecnoloxía e na industria, na saúde e nas estruturas sociais significaron que moitos dos paradigmas e dos sistemas de crenzas nos que se baseaban as políticas culturais-educacionais se viron suxeitas a tensións e a reordenamentos.

Se dentro destes cambios consideramos as relacións interxeracionais, notamos as seguintes tendencias:

- Unha maior coincidencia de xeracións dentro dunha mesma familia, debido ao aumento da esperanza de vida e, á vez, un menor número de membros por xeración como consecuencia do descenso da natalidade.
- As persoas maiores vense con:
 - Menos autoestima.
 - Menos autovalor.
 - Máis sentido de soidade.
- Os cambios e reordenacións na estrutura da familia, con frecuencia exacerbados pola necesidade de mobilidade dos individuos comprometidos na actividade económica, incluíndo a muller no mercado laboral, supón unha modificación no sistema familiar.
- Con frecuencia, as redes sociais ás que pertencen os mozos e os adultos están segregadas por idades. Isto pode supor unhas relacións a miúdo caracterizadas por unha falla de comprensión entre uns e outros.

Todas estas tendencias lévannos a un detrimento nas relacións entre os maiores e os nenos.

Nestas observacións e nas inquiredanzas que os alumnos/as nos transmitían cando se daba o caso de convivencia con avós con Alzheimer, baseouse un grupo de profesionais da educación para levar a cabo unhas experiencias ao longo destes últimos cinco anos. En principio, para fomentar e incrementar as relacións interxeracionais e,

máis tarde, ir introducindo estas experiencias na convivencia coas persoas afectadas dunha deterioración cognitiva lixeira.

A comunidade educativa, a través de contidos transversais, ten parte na responsabilidade de sensibilizar cara a este problema crecente e de axudar a normalizar as relacións entre as xeracións.

Estas experiencias sobre relacións interxeracionais aparecen como unha necesidade por varios motivos:

- Instrumentais, xa que son un medio de transmisión de contidos que antes pasaban dunha xeración a outra.
- Formativos, porque a educación debe procurar a formación integral do alumno e iso inclúe non só aspectos cognitivos, senón tamén sociais e emocionais, entre outros.
- Afectivos, pois proporcionan satisfacción e benestar ao crear relacións interpersoais baseadas na empatía, o respecto, a tolerancia e as vivencias cos nosos maiores.
- Sociais, xa que axudan a construír un clima positivo de entendemento entre dúas xeracións.

OBXECTIVOS

Nun proxecto de relacións interxeracionais, debemos resaltar unha análise globalizada:

- Cada xeración pon en xogo aqueles recursos dos que dispón.
- As dúas xeracións achegan algo; é dicir, o intercambio non é unidireccional, senón retroalimentario.
- Os valores que en xeral se promoven nun proxecto de relación interxeracionais son:
 - ◆ Solidariedade entre xeracións.
 - ◆ Autoestima.
 - ◆ Conciencia do valor de cada xeración.

Podemos considerar os obxectivos desde a perspectiva de cada un dos dous grupos xeracionais, tendo en conta que ao longo dos últimos dous anos a interacción é con persoas diagnosticadas de deterioración cognitiva lixeira.

➤ **Desde o punto de vista dos nenos:**

- Fomentar o respecto polos maiores.
- Compartir experiencias coas persoas maiores
- Fomentar a cooperación entre as xeracións
- Educar en valores como: cooperación, axuda, comprensión, tolerancia, empatía, solidariedade, etc.

- Aprender a esperar, a respectar a vez, superando a ansiedade por ser o primeiro.
- Aprender a escoitar de xeito incondicional, activa e empaticamente.
- Fomentar o diálogo entre os nenos e as persoas maiores para que verbalicen os seus sentimentos e emocións.
- Crear sensibilización por parte dos nenos cara a esta enfermidade.
- Vivenciar situacións de carencia sensorial e motriz.
- Ter unha actitude positiva cara ás persoas que padecen esta enfermidade.
- Interiorizar e percibir a enfermidade como algo normalizado.

➤ **Desde o punto de vista dos maiores e especialmente persoas con DCL:**

- Traballar a reminiscencia e a memoria recente.
- Promover a reminiscencia a partir de obxectos seleccionados (xogos da infancia, oficios...), recordando anécdotas.
- Traballar a comunicación e a relación.
- Estimular sentimentos de autovaloración.
- Estimular a capacidade de decisión e autonomía.
- Maximizar as capacidades lingüísticas preservadas.

➤ **Desde o punto de vista comunitario:**

- Reconstrución de redes sociais, desenvolvendo pontes na comunidade.
- Romper as barreiras e os estereotipos.
- Ofrecer modelos de comportamento cívico.
- Desenvolver o voluntariado.
- Crear historias en común.
- Promover sentimentos de comunidade e cidadanía.

PLANIFICACIÓN

PRIMEIRA FASE

Queríamos achegar as persoas maiores aos alumnos/as do centro, no propio centro.

Coordinándose o Equipo de Normalización Lingüística co Departamento de Educación Física, decídese traballar os xogos populares coa axuda dos maiores.

Comezouse con visitas esporádicas ao centro por parte dos avós dalgúns alumnos que colaboraron con moitísimo interese.

A primeira experiencia foi a dun avó que lles explicou aos nenos como facían os seus

proprios trombos e como xogaban con eles. Contoulles trucos e expúxolles os distintos xogos que eles levaban a cabo naquela época.

Todo isto fíxose no mes de novembro (San Martiño), ambientando o colexio con carteis, refráns alusivos e exposicións de trombos decorados polos nenos (nalgúns casos, os nenos involucraron os seus avós, incluso nas visitas esporádicas da fin de semana).

Non podemos esquecer que unha posterior continuidade nesta actividade por parte do profesorado de E. F. para o dominio deste xogo deu lugar a un reforzo na motivación e posterior avaliación positiva polo alumnado.

Continuando nesta liña, poñémonos en contacto cunha residencia onde un grupo de maiores estaba preparando material sobre xogos populares, en principio para as súas actividades dentro da residencia. Propuxémoslle unha adaptación destes xogos, co fin de poder levar a cabo unha convivencia lúdico-educativa cos nosos nenos.

Este día de convivencia cos avós e as avoas foi un éxito, a pesar de que a participación era de quince persoas maiores e uns sesenta nenos. Organizáronse os xogos en grupos, nos que dúas persoas maiores explicaban as normas do xogo e motivaban os nenos a facelo o mellor posible. A comunicación e a interacción entre os nenos e as persoas maiores foi admirable.

Os xogos que se levaron a cabo foron:

- Cordas.
- Petanca.
- Ra.
- Diábolo.
- Ixolas ou enredos...

Por parte destas persoas maiores, seguiu habendo colaboración coa achega de cantigas para as cordas, as chapas, etc.

SEGUNDA FASE

Despois das experiencias anteriores coas persoas maiores, demos un paso adiante e fixemos dous obradoiros con persoas con deterioración cognitiva.

- ◆ **Obradoiro de cestería:** realizouno unha persoa de 85 anos que vive no rural e durante o inverno fai cestos, ao igual que toda a súa vida. Os alumnos que

compartiron esta experiencia eran de 4.º curso. A pesar de que algunhas veces repetía as explicacións ou cambiaba de tema, os alumnos, que estaban previamente informados destas posibles alteracións, mantiveron a dinámica comunicativa con normalidade.

- ♦ **Obradoiro de palilleiras:** fíxoo unha persoa de 75 anos dedicada a palillar toda a vida. Levouse a cabo esta actividade no curso de 6.º. Foi moi gratificante, por tratarse dunha experiencia nova tanto para os alumnos como para a persoa maior.

TERCEIRA FASE

TRABALLO ESPECÍFICO NAS ALTERACIÓNS QUE PROVOCA O ALZHEIMER

Despois das experiencias anteriormente explicadas, solicitamos o obradoiro “Un día cos avós” da Fundación La Caixa, para os alumnos de 1.º curso do 2.º ciclo de primaria (8-9 anos).

Este obradoiro lévase a cabo co profesorado de educación física do centro, técnicos de Agadea (Asociación de Familiares de Enfermos de Alzheimer) e un coidador principal.

En primeiro lugar, hai unha toma de contacto co tema para facer unha avaliación inicial e saber cales son os coñecementos que teñen os nenos e que experiencias poden achegar, etc. A continuación, a través dun espazo lúdico, intentamos que os alumnos experimenten como se vive a enfermidade de Alzheimer en estados iniciais e como pode afectar tanto física coma psiquicamente.

Facemos grupos de catro nenos que pasarán todos por unhas estacións, onde en cada unha delas se tratan distintos aspectos como orientación, memoria, linguaxe, sentidos, etc. En cada proba, os alumnos experimentan como se sente un avó que carece desa capacidade. Ao final destas probas, cada grupo reflexiona que pode facer para lle axudar ao avó nas actividades cotiás.

Abrimos ao final un diálogo entre os alumnos/as, o coidador principal e os técnicos da asociación Agadea para reflexionar, resolver dúbidas ou comentar experiencias.

O obxectivo é xerar unha actitude positiva e participativa cos avós con problemas neurodexenerativos lixeiros.

Referencias bibliográficas:

- SÁNCHEZ MARTÍNEZ, M. (dir.) (2007): *Programas intergeneracionales. Hacia una sociedad para todas las edades*. Obra Social Fundación La Caixa.

Xornadas interxeracionais entre alumnos do Campus de Ourense (educación social) e alumnos da Asociación Cultural Galega de Formación Permanente de Adultos (Aulas da Terceira Idade de Ourense)

Millán Brea Castro

Educador e traballador Social

Marisa Justo Medeiros

Mestra e coordinadora das aulas de terceira idade de Ourense

As xornadas interxeracionais nacen como unha oportunidade para que varias xeracións compartan durante un día actividades de tempo de lecer, a través dun intercambio de experiencias por parte dos estudantes de educación social e dos alumnos das aulas.

A primeira xornada realizouse o xoves 29 de abril de 2004, facéndoa coincidir coa festividade do Patrón de Ciencias da Educación.

A mañá transcorreu polas rúas da cidade (praza Maior de Ourense, zona vella e xardín do Posío) e, pola tarde, as actividades leváronse a cabo no campus universitario, aproveitando así a circunstancia de que outros alumnos doutras facultades puideran participar.

OBXECTIVOS

- Conseguir a interacción das dúas xeracións.
- Fomentar a aprendizaxe cooperativa entre ambas as dúas xeracións.
- Recuperar xogos tradicionais da cultura galega.
- Integrar a universidade na vida social ourensá.

METODOLOXÍA

Activa e participativa (mediante xogos populares e actividades que se realizaban antano, transmitíndolles estes coñecementos da nosa tradición aos máis novos); por outra banda, os mozos involucrarían os maiores nas novas formas de empregar o tempo de lecer con xogos de cooperación, de animación e mesmo con dinámicas de grupos...

RECURSOS

Empregáronse cartolinas, lapis, etc. para facer diferentes obradoiros, tamén pelotas, cordas, cadeiras, radiocasetes, fíos... para os xogos cooperativos.

Os maiores chegaron diferentes xogos que ou ben os posuían eles (trombo, diábolo, fíos...) ou ben que nolos emprestaron no Centro de Recursos (a ra, a billarda, a chave, os birlos...).

Os recursos humanos: estudantes de educación social e alumnos das aulas da terceira idade de Ourense, aos que se uniron cidadáns que paseaban polas rúas de Ourense, universitarios doutras facultades, nenos do colexio Irmáns Villar, docentes das aulas e da universidade e o decano de Ciencias da Educación, Xosé Manuel Cid.

DESENVOLVEMENTO DA XORNADA

A cita era o día 24 ás 10,30 h da mañá na praza Maior, alí nos atoparíamos.

Unha vez reunidos, os estudantes de educación social (maioritariamente, 2.º e 3.º curso) foron repartindo unhas tarxetas (feitas por eles) onde aparecían debuxos de animais (ovellas, parrulos, cans...). A iso das 10,45 h escoitamos como alguén, cun altofalante, dicía: “As ovellas para aquí”, “Os cans con este rapaz”... E foi así como quedaron os grupos repartidos, os alumnos das aulas e da universidade xa estaban mesturados.

Acto seguido, procedemos á lectura dun manifesto que foi elaborado polos alumnos da facultade e lido por un alumno das aulas. No manifesto relatábase porque faciamos iso e cal era a finalidade da xornada, que demos en sobrebautizala co nome de “Xogo eu, xogas ti, xogamos todos”.

Despois da lectura, emprendemos camiño cara ao Xardín do Posío, que foi o lugar escollido para facer os xogos da mañá, dado que así poderíamos aproveitar o seu adecuado contorno e tamén poderíamos fomentar a participación das persoas que transitasen pola zona vella ou que ben estivesen no xardín. No noso traxecto, atopamos moitos cidadáns que nos miraban con caras raras e preguntaban: “E estes por que se manifestan?”.

Cando chegamos ao xardín, decatámonos de que un nutrido número de rapaces gozaban do recreo neste lugar e fomos preguntarlles aos seus mestres se se unían aos nosos xogos..., agora máis que antes aquilo era unha xornada interxeracional completa, nenos, mozos e maiores compartindo xogos.

Cada grupo tiña un monitor que ía explicando as regras do xogo, basicamente eran xogos de presentación, dinámicas de grupos, o xogo das cadeiras, o xogo do paracaídas, etc., todos eles eran xogos sociais, de cooperación e de participación activa; cada xogo duraba aproximadamente 15 minutos e, ao escoitar “cambio”, íamos cara ao seguinte xogo tentando pasar por todos.

A mañá fíxosenos curta, a iso das 13,30 horas demos por rematados os xogos para ir xantar, posto que ás 16,30 h novamente tiñamos unha cita no campus universitario, onde se trocarían os papeis: os rapaces aprenderían os xogos de antano mentres participaban neles e os maiores serían os monitores, os que ensinarían os xogos.

Ás 16,45 h deu comezo a xornada vespertina, xa no campus, onde previamente se

puxeron carteis anunciando a situación, o nome e o debuxo de cada xogo. Neste traballo participaron moi activamente as dúas alumnas de educación social que, naquel intre, estaban a facer o practicum nas aulas.

Escollemos o campus para aproveitar as zonas verdes (aínda que houbo xogos no interior da facultade) e tamén porque así os alumnos doutras facultades que quixeran unirse poderían facelo sen ter que desprazarse do recinto.

Formáronse grupos de entre 15-20 participantes, liderados por un ou varios monitores (segundo o xogo o precisase).

Os xogos propostos neste primeiro encontro foron: o trombo (a buxaina), o truco, o diábolo, a ra, as pedriñas (os pelouros), a corda, os fíos (o berce), o florón, a billarda, o passe-missi e os birlos.

Primeiramente, o monitor ou monitores explicaban en que consistía o xogo e logo xogábase; desta maneira, conseguíamos aproximar dúas xeracións distanciadas polos anos.

Moitos rapaces descoñecían a existencia dos xogos e foi moi enriquecedora a experiencia; ademais, demandaron dos maiores a letra das cancións, regras dalgúns xogos, etc. para, no futuro, poder eles levar a cabo estas tradicións co fin de non perdelas.

Dado que a experiencia foi tan positiva, acordamos facer unha merenda de confraternización, dentro da facultade, que daría por rematada a xornada; foi un grande acerto, posto que á merenda, mesturados uns cos outros, cantamos, bailamos, rimos... e mesmo se selaron lazos de amizade aínda hoxe vixentes.

Da mesma festa saíu a idea de lle dar continuidade a este primeiro encontro que foi aceptada de inmediato por todos os alí presentes; deste modo, a xornada non caería en saco baleiro, nin se esquecería axiña.

VALORACIÓN

Nun primeiro momento, os alumnos das aulas temían que os universitarios os rexeitasen, pois eran conscientes de que entre ambas as xeracións había grandes diferenzas, pero aínda así acolleron a idea ilusionados.

Houbo varias reunións, tanto no campus coma nas aulas, para ir dándolle forma ao proxecto, escollemos os xogos, eliximos os monitores, logramos que moitos indecisos se involucrasen... E poñendo un pouco de todos os lados quitamos a idea para adiante, en moitos momentos houbo que dinamizar e animar, pero pagou a pena e, de sobra, acadáronse os obxectivos fixados:

- houbo gran participación (nalgún intre máis de duascenas persoas xogando),
- consolidáronse lazos de amizade,
- aproximouse a universidade á sociedade ourensá,
- fomentouse a interacción entre ambos os colectivos,
- a aprendizaxe foi cooperativa entre ambas as dúas xeracións...

ENCUNTROS POSTERIORES

Desde o 2004, e de forma ininterrompida, seguimos a facer este encontro cada ano a finais de abril, fomos cambiando algunhas cousas e tratando de mellorar e incrementar a participación. Engadimos novas actividades, aínda que respectando sempre a súa identidade e, entre as actividades novas, podemos destacar:

- obradoiro de taichí, no Politécnico da Universidade, na que un monitor facía indicacións do que tiñamos que facer e os participantes seguíámolo,
- aeróbic para todos,
- teatro,
- regueifas,
- xogos do mundo,
- concertos,
- contacontos...

E a participación tamén se viu incrementada coa chegada de novos integrantes que achegaban ideas e novas actividades:

- Aulas de Maiores de Caixa Galicia,
- Universidade Popular,
- Colexio das Lagoas (alumnos de primaria),
- Aulas da Terceira Idade de Santiago,
- Aulas da Terceira Idade de Lugo,
- Alumnos doutras titulacións (maxisterio, dereito...).

Gustaríanos rematar este relato cunha carta que fixo a alumna das aulas, M.ª Socorro Pérez Rodríguez, co motivo do I Encontro Interxeracional:

“... Cando xa case remataba o curso académico 2003-2004 (era por abril), a nosa coordinadora e un mozo estudante de educación social pedíronnos a nosa colaboración para levar a cabo un proxecto que tiñan en mente.

Tratábase dunha xuntanza interxeracional (un encontro entre universitarios e adultos das aulas da terceira idade), pareceunos unha idea magnífica e, a partir dese momento, puxémonos en marcha. Segundo avanzaba o proxecto, máis nos ilusionabamos coa idea, pero tamén cada vez nos inquedaaba máis a dita convivencia, pois eramos conscientes de que entre nós e esa xuventude moderna, que se di escéptica, despreocupada, desmotivada e moitos máis des... debería haber un abismo e temíamos non chegar a eles por se nos vían “carcas”, anticuados e pasados de data.

Con todo e iso, comezamos a elaborar o noso programa decididos a coller o touro polos cornos e a tourealo da mellor maneira posible.

Á parte da interacción entre as dúas xeracións, pretendiamos recuperar xogos tradicionais, así que foron xurdindo ideas, co obxectivo de facer

partícipes estes estudantes do vivido na nosa nenez e xuventude, especialmente da forma de divertirnos e de encher o noso tempo de lecer, sen as actuais máquinas, internet, botellón, nin case cine e, sobre todo, porque non nos aburriamos nunca, xa que os nosos xogos eran sempre en grupo, fomentando a amizade e a camaradería..., nada que ver cos xogos tan individuais que tenden a afastalos da familia e da sociedade.

Houbo compañeiros dispostos a ensinar o que eles crían máis representativo e para o que cada un estaba máis cualificado, tivemos monitores para o diábolo (equilibrio), a buxaina e a chave (precisión), o xogo da ra (precisión, xogo suxeito a unhas regras, tratábase de meter pola boca dunha ra de ferro o maior número de bólas). Xogos de atención como o Antón Pirulero, o Cura..., o xogo da comba: “El cocherito”, “Al pasar la barca”. Xogos da corda (Corro): “ El patio de mi casa”, “ Mamburú se fue a la guerra”, “A mo a to”. (Estes son só unha mostra dos xogos presentados aos universitarios).

... Os universitarios, por suposto, tamén elaborarán o seu programa con ilusión... e chegou o día, a praza Maior de Ourense encheuse de xente nova, menos nova (nós) e cantidade de curiosos..., axiña xurdiu unha corrente de simpatía e camaradería e decatámonos de que xuventude e maiores, motivados e con vontade, somos iguais en ilusións e ganas de facer cousas...

... Para a nosa sorpresa, e como curiosidade, comentar que a gran maioría dos rapaces non tiñan nin idea dos xogos presentados, que consideraron moi interesantes. Pedíronnos que lles pasásemos fotocopias de letras e metodoloxía para seguir eles practicando no seu día, ensinándolles os xogos aos seus futuros alumnos e non deixar no esquecemento os xogos tradicionais; polo tanto, debo dicir que: “ xogo eu, xogas ti, xogamos todos” foi un grande éxito, como así o considerou e destacou a prensa e a televisión, que seguiron atentos á nosa xornada.

... Como colofón da festa, e xa ben entrada a noite, tivemos unha merenda de confraternidade entre os integrantes dos dous colectivos, coa promesa de que no vindeiro curso volveríamos repetir a experiencia...

... nós tamén coñecemos unha xuventude magnífica e participativa”.

Fundación Residencia da Terceira Idade Chantada

Beatriz Cadahía Lorenzo

Educadora social da Residencia de Persoas Maiores de Chantada

De todos é sabido que, debido ao aumento da esperanza de vida e ás mellores condicións sociosanitarias da sociedade, o sector enmarcado como terceira idade mantén un incremento salientable no seu crecemento no tempo.

Os cambios sociofamiliares dentro dos núcleos de socialización primarios (familias principalmente) supoñen novas necesidades que o sistema ten que solucionar.

Todos chegaremos a vellos e sabemos como nos gustaría que nos tratasen, por que non facer o que nos gustaría que nos fagan a nós? que necesitan os maiores? que necesitan os nenos? que necesitamos para educar e reeducar as novas sociedades?...

CONTEXTUALIZACIÓN

Comarca de Chantada

- Situada no corazón de Galicia, a vila de Chantada atópase entre Monforte, Ourense, Lugo e Lalín.
- Concello composto por 36 parroquias e un núcleo urbano.
- 10.000 habitantes, aproximadamente. 5.000 no núcleo da vila.
- Poboación envellecida, baixo índice de natalidade.
- Economía dependente dos sectores agropecuarios, sector servizos e comercio, principalmente.
- Núcleos familiares tradicionais.
- Escasos recursos sociais: centro de día, residencia de anciáns, centro ocupacional, casa da xuventude e da cultura e asociación de xubilados.
- Baixo nivel de asociacionismo.
- Pouca implicación social por parte das administracións.

Residencia Terceira Idade de Chantada

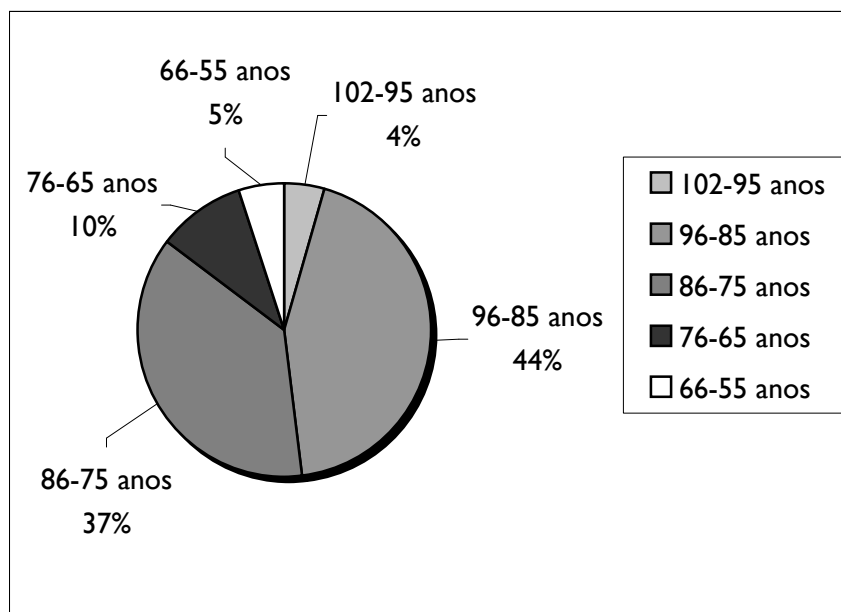
- Situada no noroeste da vila.
- Terreo de 5.530 m² con xardín, sete plantas, dous comedores, recepción, oficinas, cafetería, ximnasio, lavandería e capela, nunha superficie de 10.743,98 m².

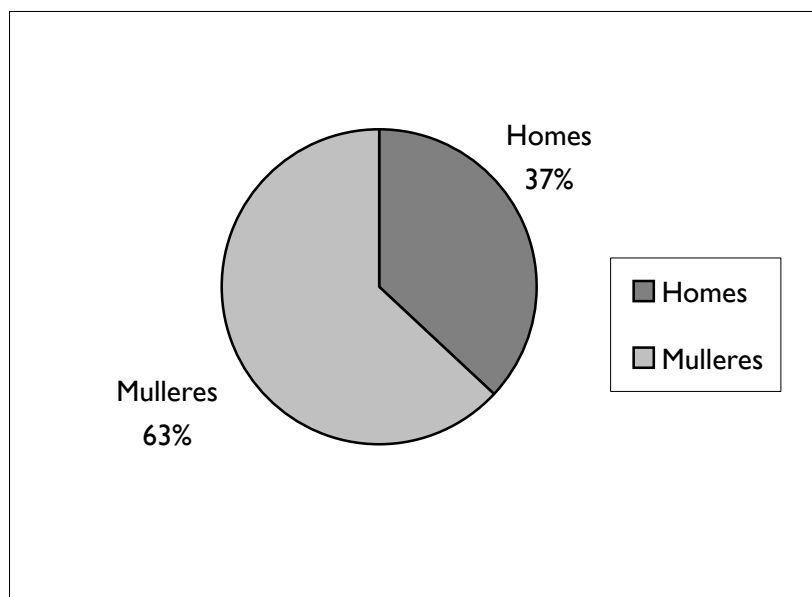
- **Servizos:** cafetería, ximnasio, perruquería, tanatorio, lavandería, cociña, capela, salón de actos, salas de usos múltiples e enfermería.
- **Departamentos:** fisioterapia, terapia ocupacional, psicoloxía, enfermería, educación social, traballo social, calidade, administración e dirección.
- **Residentes:** poboación de idade moi avanzada e con importantes deterioracións. Escasos recursos económicos, estudos básicos e pertencentes ao medio rural na súa maioría

Residentes: poboación de idade moi avanzada e con importantes deterioracións. Con escasos recursos económicos, estudos básicos e pertencentes ao medio rural na súa maioría.

PERFIL EPIDEMIOLÓXICO DOS RESIDENTES

ANOS	IDADE	RESIDENTES
1904-1911	102-95 anos	7
1912-1921	96-85 anos	68
1922-1931	86-75 anos	58
1932-1941	76-65 anos	15
1942-1951	66-55 anos	8
TOTAL		156

PROXECTO DE ANIMACIÓN

XUSTIFICACIÓN

- * Colectivo específico con necesidades especiais.
- * Importancia do traballo baixo a perspectiva do envellecemento activo.
- * Necesaria participación e implicación social.
- * Alternativas creativas para paliar a institucionalización.
- * Reeducación activa e creativa.
- * Aproveitamento educativo do tempo libre e de lecer.
- * Busca da mellor calidade de vida.
- * Necesidade de ser suxeitos e non obxecto de acción.

METODOLOXÍA

- Aberta, flexible, participativa, didáctica e activa.
- Imprescindible a necesidade de traballar baixo a óptica do traballo interdisciplinar, en colaboración con todos os departamentos da residencia.
- Procesos de retroalimentación constantes.
- Traballar baixo principios de confianza.
- Dinámica en constante cambio.
- Planificación anual.
- Actividades concretas de duración determinada, segundo a demanda e as necesidades dos residentes.

OBXECTIVOS

Obxectivos xerais:

- Mellorar a calidade de vida, potenciando a autonomía e o autoconceito.
- Manter e mellorar capacidades.
- Potenciar a participación social e activa dentro e fóra da residencia.

Obxectivos específicos:

- Traballar e mellorar a autoestima e a autonomía.
- Fomentar as relacións sociais e a participación social no centro.
- Manter e desenvolver capacidades físicas e psíquicas.
- Traballar a comunicación.
- Potenciar as relacións persoais.
- Fomentar o traballo con novas tecnoloxías.
- Potenciar a creatividade individual e colectiva.
- Manter o desenvolvemento das actividades básicas da vida diaria e das capacidades físicas.
- Conseguir unha mellor calidade de vida.

PLANIFICACIÓN DAS ACTIVIDADES

É necesario explicar que todas as actividades propostas están sometidas a **cambios constantes**, debido á propia demanda dos residentes e tamén son dependentes dos **estados de ánimo** e das **capacidades** que van perdendo ou recuperando os residentes.

Cadro de actividades

Horario	Luns	Martes	Mércores	Xoves	Venres	Sábado
10 – 12	Estimulación 2.º piso	Estimulación 2.º piso	Estimulación 2.º piso	Estimulación 2.º piso	Estimulación 2.º piso	Estimulación 2.º piso
10 – 12	Estimulación 1.º piso	Estimulación 1.º piso	Estimulación 1.º piso	Estimulación 1.º piso	Estimulación 1.º piso	Estimulación 1.º piso
12 - 12:45	Traballo individual	Musicoterapia A	Traballo individual	Traballo individual	Musicoterapia A	
12:45 - 13:30	Ximnasia con música 1.º piso	Traballo individual	Ximnasia con música 3.º piso	T. Revista 3.º e 4.º piso	Ximnasia con música 4.º piso	
16:30-17:30	Musicoterapia B	Musicoterapia B	Musicoterapia B	Psicomotricidade	Musicoterapia C	
17:30-19:30	Manualidades	Manualidades	T. Lectura 4.º piso	Tarde de cine	Coro	

- As actividades de estimulación e xerontoximnasia realízanse de forma conxunta cos departamentos de psicoloxía, terapia ocupacional e fisioterapia.
- Ademais destas actividades propias do noso departamento, contamos con outras como: proxecto de pastoral, circuitos de psicomotricidade para persoas non dependentes, prácticas relixiosas, grupos de memoria e estimulación cognitiva, terapias individuais, etc.

Dentro do Departamento de Animación, as actividades diarias vense relegadas a un segundo plano debido ás festividadeas do ano e ás propias da residencia, onde se cambia a dinámica das actividades para preparar e festexar as xornadas festivas e as saídas e excursións.

AVALIACIÓN

O proceso de avaliación realizámolo en varios períodos:

- **Avaliación inicial:** realízase mediante conversacións individuais e colectivas cos usuarios, para coñecer tanto as súas capacidades como as súas preferencias e necesidades.
- **Avaliación continua:** realízase mediante diálogos dirixidos, onde se mide de forma individual e colectiva o grao de satisfacción e a dificultade que ofrece a actividade proposta.
- **Avaliación final:** realízase ao final do programa para comprobar se os obxectivos se cumpriron ou non e en que medida, para poder retroalimentar todo o proxecto e adecualo o máis posible ás necesidades dos usuarios.

PROXECTO INTERXERACIONAL

Os programas interxeracionais considéranse como un medio para o intercambio concreto e continuado de recursos e aprendizaxes entre as xeracións maiores e os máis novos, co fin último de conseguir beneficios individuais, colectivos e sociais.

OBXECTIVOS

- Promover as relacións interxeracionais entre os rapaces e os maiores nun espazo distendido e de xogo.
- Contribuír ao mellor desenvolvemento persoal dos rapaces.
- Aumentar ou manter a autonomía dos maiores, sendo eles os coprotagonistas desta historia.
- Traballar aspectos relacionados coa comunicación e a expresión.
- Recordar os beneficios do xogo e da risa.

- Darlle vida á residencia.
- Establecer posibles relacións entre mozos e maiores.
- Espertar a implicación activa dos maiores no proceso educativo.
- Traballar a transmisión de valores.
- Traballar a conciencia social e activa dos maiores.
- Mellorar a autoestima de nenos e maiores.

METODOLOXÍA

Traballamos desde unha óptica o máis flexible e aberta posible, onde o proceso de aprendizaxe se realiza a través de contidos significativos tanto para rapaces coma para os maiores. Cada sesión valórase ao rematar, para así poder preparar mellor as seguintes intervencións.

DESTINATARIOS

Nun primeiro momento, consideramos importante traballar con rapaces de 4.º, 5.º e 6.º de primaria polas súas características, aínda que o proxecto foi máis alá, e tamén traballamos con rapaces de 1.º e 2.º de ESO.

Consideramos que este era o mellor rango de idade para traballar a relación nenos e maiores, xa que por medio do xogo poderíamos acadar mellores resultados.

Estes rapaces pertencen á comarca de Chantada; é dicir, a un contexto rural, polo que as actividades significativas eran máis sinxelas de atopar, xa que comparten características cos nosos maiores en relación cos labores do campo e as relación que se fan nos contextos rurais.

ACTIVIDADES

As actividades propostas ao longo destes anos seguían un mesmo modelo, aínda que se adaptaran para cada colectivo. Reproducimos o modelo polos grandes beneficios que achegou. Formulámolo como un xogo de pistas-rastreo.

Proposta de actividade:

Traballamos desde dúas ópticas:

- Traballo na aula: unidade didáctica sobre a escola (iniciativa no 2007).
- Visita a residencia: sesións de 2 horas.
 - Recepción dos rapaces no salón da portería: xogos de presentación e inicio da dinámica.
 - Traballo simultáneo polas plantas: cada grupo co seu representante (un residente) realizaron actividades de convivencia específica e adaptada ás características dos residentes desa planta.

- Remate do xogo no salón da portería: onde se realiza a avaliación conxunta dos grupos.

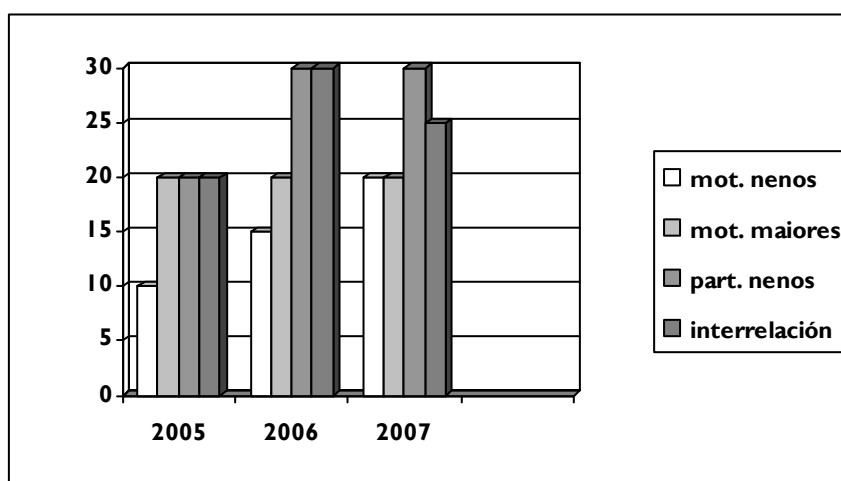
Cada ano trabállase cos rapaces distintas temáticas adaptadas. Entre elas podemos atopar: xogos e cantos tradicionais, cantos de Nadal e de reis, o fiadeiro, a malla, o proceso do pan, as festas, a escola, etc.

AVALIACIÓN

- Avaliación polos técnicos ► mediante observación participante obxectiva e subxectiva.
- Avaliación polos residentes ► mediante cuestionarios abertos que realiza o Departamento de Educación.
- Avaliación polo profesorado ► mediante enquisas.
- Avaliación polos rapaces ► mediante debuxos e cuestionarios abertos.

CONCLUSIÓNS

- A implicación dos maiores foi constante.
- A motivación dos nenos aumenta dependendo do traballo previo na aula.
- A raíz das xornadas, decatámonos da necesidade de continuar levando a cabo máis experiencias deste tipo.
- A creación de espazos comúns para a interrelación maiores e nenos.
- Na nosa experiencia decatámonos de que a ratio de idade idóneo é de 7 a 12 anos.
- Os residentes mostraron maior afinidade e implicación cos nenos de 7 a 12 anos.
- Desfase profesores/educadores á hora de avaliar en función da experiencia previa.

Experiencias interxeracionais

Isabel Factor García

Educadora social da Residencia Municipal de Maiores de Vila de Cruces

A Residencia Municipal de Maiores localízase no concello de Vila de Cruces, que pertence á comarca do Deza; trátase dun concello eminentemente rural, cunha porcentaxe importante de poboación envellecida.

O edificio da residencia está rodeado de natureza e de espazos verdes, onde reina a tranquilidade que tanto lles gusta aos residentes, dado que a maioría proveñen de poboacións rurais.

O centro conta con 49 prazas para residentes válidos e asistidos, das cales 16 son concertadas, 4 son privadas e 29 son por cheque asistencial.

Ademais dos servizos residenciais, o centro foi concibido para atender tamén a poboación maior da zona, organizando de forma conxunta co concello unha serie de actividades, como son: grupo de teatro, cursos de informática e alfabetización, taller de estimulación da memoria, un grupo de autoaxuda para familiares de enfermos de alzheimer, etc.

Para centrarnos no tema das experiencias interxeracionais, no noso centro estanse levando a cabo as seguintes:

- Nadal en Xogo, programa de actividades de tempo libre que se desenvolve nas vacacións de Nadal.
- Actividades conxuntas entre a residencia e o colexio municipal.
- Campamento urbano, dentro do cal unha das actividades é o encontro interxeracional, celebrándose este ano a súa terceira edición.
- Voluntariado, para o cal facemos charlas de captación no instituto e nas asociacións da zona.
- Actividades culturais, como concertos e distintas actuacións de grupos que participan de maneira altruísta.

Podemos dicir que o obxectivo xeral que se persegue con estas experiencias é o de enriquecer a experiencia vital dos colectivos implicados.

Paralelamente ao obxectivo xeral, formulamos os seguintes obxectivos de traballo cos nenos/as, como poden ser:

- Alcanzar unha mellor consideración e boas actitudes cara ás persoas maiores.
- Identificar o proceso de envellecemento como un percorrido vital de autorrealización.
- Lograr acercalos á realidade do contorno no que viven. A realidade social actual fai que sexa menos frecuente a convivencia de diferentes xeracións dentro do núcleo familiar, polo que as relacións interxeracionais non se dan coa mesma facilidade. Así, moitas veces os nenos non son conscientes das situacións que viven os maiores e tampouco teñen a oportunidade de aprender deles ou de escoitar as súas historias e as súas experiencias.

E en relación cos maiores, pretendiamos poñer en valor a súa experiencia vital. Para os maiores, a relación cos nenos pódese dicir que ten un efecto terapéutico, xa que é unha forma de estar rodeados da alegría que desprenden os nenos, de sentirse escoitados ou simplemente de estar acompañados.

NADAL EN XOGO

Este ano celebrouse a quinta edición de Nadal en Xogo, programa de actividades de tempo libre celebrado nas vacacións de Nadal e promovido pola Concellería de Igualdade, Benestar, Maior e Voluntariado, do concello de Vila de Cruces. Realízase nas instalacións da residencia e vai dirixido a nenos/as de entre 4 e 12 anos.

De entre os obxectivos que se propoñen, podemos resaltar os seguintes:

- Promover a utilización do tempo libre dos nenos/as dunha maneira saudable e divertida.
- Facilitar as relacións interxeracionais.
- Fomentar a cooperación e o traballo en grupo entre os nenos/as.
- Potenciar o voluntariado.

Na consecución destes, as actividades que se programaron foron, entre outras:

- Xogos de presentación, para que os participantes se fosen coñecendo.
- Xogos de cooperación, nos que é imprescindible a coordinación dos membros do equipo.
- Obradoiro de pelotas de malabares.
- Obradoiro de colgantes de serpentina.
- Postais para os residentes.
- Xincana.
- Chokolatada.

Todo este programa foi levado a cabo polo departamento psicosocial da Residencia Municipal de Maiores de Vila de Cruces, contando coa axuda dos voluntarios/as do

Programa de Voluntariado Querer é Poder, do Concello de Vila de Cruces.

ACTIVIDADES CONXUNTAS ENTRE A RESIDENCIA E O COLEXIO NOSA SEÑORA DA PIEDADE DE VILA DE CRUCES

Durante este curso, tiveron lugar varios encontros entre os maiores da residencia e os alumnos do Colexio Nosa Señora da Piedade, de Vila de Cruces.

O obxectivo principal destas actividades é o de acercar as dúas xeracións para que ambas se beneficien destes encontros.

1. Na primeira actividade que imos relatar, participaron 37 nenos/as de 3 e 4 anos e 29 maiores. Durante a sesión, os nenos/as escoitaron atentamente, mentres os maiores lles contaban contos, historias de cando eran máis novos, adiviñas e cantigas populares. Para finalizar, os máis pequenos fixeron un percorrido pola residencia para coñecer as instalacións.
2. Noutra ocasión, viñeron visitarnos 20 nenos/as de 5 anos. Nenos e maiores realizaron xuntos unha lectura de contos clásicos e outros máis vinculados á tradición popular galega. Ademais, tiveron a oportunidade de escoitar vellas cancións que forman parte do patrimonio cultural da zona e na que a relación entre nenos e maiores axuda a conservar a súa difusión dunha xeración a outra. Neste caso, os nenos tamén puideron coñecer as instalacións da residencia.
3. E despois de que os nenos nos visitaran a nós, foron 13 dos maiores os que asistiron ao festival que se celebrou no colexio con motivo do Nadal.

CAMPAMENTO URBANO

A Concellería de Cultura e Xuventude do concello de Vila de Cruces leva varios anos organizando durante os veráns campamentos urbanos, dirixidos a nenos/as de entre 4 e 12 anos. Neles lévase a cabo unha gran variedade de actividades, sendo para nós de especial importancia os encontros interxeracionais.

No último campamento, participaron no encontro 18 nenos/as e 40 maiores e algunhas das actividades que se realizaron no último encontro foron as seguintes:

- Xogos de presentación.
- Actividades de risoterapia.
- Xogos de adiviñas, para coñecer a residencia.
- Obradoiro de muíños de vento.
- Taller de bonecas portuguesas.
- Xogos tradicionais e populares (zancos, aro, petanca...).
- E, como despedida, unha merenda de confraternidade.

VOLUNTARIADO

En relación co voluntariado, o obxectivo principal é conseguir captar voluntarios para a súa posterior participación nas actividades da residencia e son de destacar as charlas informativas que se levaron a cabo no instituto Marco do Camballón, de Vila de Cruces, e nas diferentes asociacións de mulleres da zona.

A partir destas charlas informativas, conseguíuse xuntar un grupo de máis ou menos 12 mozos voluntarios que participan activamente nas diferentes actividades que se levan a cabo na residencia. Algúns veñen en momentos puntuais para actividades concretas, como o Nadal en Xogo, e outros asisten máis asiduamente, semanal ou quincenalmente.

Nestes últimos meses, aumentou considerablemente o número de voluntarios e, na maioría dos casos, son mozas que estiveron facendo prácticas de diferentes cursos na residencia e que, unha vez que acaban as prácticas, seguen participando no centro como voluntarias. Nestes casos, a súa adaptación é moi fácil porque xa coñecen os residentes, as instalacións e o funcionamento do centro.

As actividades nas que participan os voluntarios son:

- Taller de estimulación da memoria.
- Taller de alfabetización.
- Curso de informática.
- Grupo de teatro.
- Campamento urbano.
- Excursións.
- Saídas ao exterior.
- Lecturas.
- Manualidades.

ACTIVIDADES CULTURAIAS

Do mesmo xeito, e grazas á xente que participa con nós de forma voluntaria, na residencia organízanse ao cabo do ano varias actuacións musicais, nas cales mozos músicos e, ás veces, non tan novos, teñen un contacto directo coa residencia e coa xente maior.

E é de sobra sabido que á maioría dos maiores lles encanta poder gozar da visita dos mozos, á vez que gozan dos seus concertos.

Algúns exemplos das últimas actuacións das que gozamos son:

- Grupo de corda EOS.
- Rondalla de Brántega.
- Banda Xuvenil de Vila de Cruces.

- Grupo de gaitas Xirandola.
- Grupo de baile Punteirolo.
- Grupo de pandeireteiras e gaitas Avelaíña.
- Coral de Piloño.

As Xornadas Interxeracionais de Cabreiros (Xermade) “Aprendendo cos nosos maiores”

Jesús Rodríguez Rodríguez

*Profesor da Facultade de Ciencias da Educación da Universidade de
Santiago de Compostela*

Xosé Manuel Díaz Felpeto

Presidente da Asociación de Veciños de Cabreiros (Xermade)

PRESENTACIÓN

O desenvolvemento destas xornadas axudounos a demostrar que se as nosas vilas morren –socialmente primeiro e materialmente despois– é moitas veces porque queremos ou porque o ser humano así o quixo e que hai utopías que están demasiado ancoradas no propio concepto de utopías que non é tal difícil facer que sexan realidade.

Posiblemente ninguén imaxinaba hai catro anos que en Cabreiros ía ser posible facer unhas xornadas interxeracionais, coa participación de moi diferentes colectivos, coa universidade, con bancos, co Concello e con outras institucións. Ningún imaxinaba que o labrego da vila ía estar subindo polos carballos para poñer con orgullo a lona da cultura, das xornadas interxeracionais, ademais da lona das festas.

DE QUE PARTIAMOS?

Dun concello moi semellante a outros tantos de Galicia, caracterizado por un descenso importante de poboación, onde se vive un proceso practicamente irreversible e no que o último neno que naceu empadroado na vila foi hai, aproximadamente, unha década. Partimos dun concello onde parte da poboación maior necesita da nosa atención, pero que se acostumou a entender que “tal como están están ben” e que non precisaban máis nada. Trátase dunha etapa onde curiosamente moitas veces temos máis tempo, pero non sabemos moi ben que facer con ese tempo.

XORNADAS PARA QUE?

Para activar un debate na vila sobre a situación na que nos atopamos e que nos permita formular medidas e propostas alternativas para favorecer un desenvolvemento socioeconómico e cultural do contorno.

Trátase dunhas xornadas interxeracionais pensadas para que mozos e maiores poidan desenvolver un traballo conxunto, xa que un dos grandes desexos e legados dos nosos maiores é que sexan escoitados e podernos transmitir todo o que aprenderon durante a súa vida. Para iso estamos ante unhas xornadas abertas nas que queremos contar cos máis novos. Así mesmo, pretendemos ofrecerlles actividades aos maiores que lles permitan seguir aprendendo cousas que poidan resultarlles útiles e interesantes.

Para concienciar as diferentes institucións de que esta vila está “viva” e que pode emprender o desenvolvemento de diferentes proxectos e iniciativas se se ofrecen as condicións e a formación necesaria para iso.

Unha oportunidade para lles demostrar aos políticos que o diñeiro que se inviste en cultura é fundamental e necesario para contribuír ao desenvolvemento e ao progreso dos nosos concellos.

ALGÚNS PRINCIPIOS

A continuación, sinalamos brevemente algúns dos principios que tivemos en conta no momento de concibir estas xornadas interxeracionais.

Aprender cos nosos maiores. Como imos comprender as sensacións, as percepcións dos nosos maiores se non coñecemos eses días dedicados á roza, se non coñecemos eses avatares desa viaxe a Castela, as implicacións sociolóxicas e económicas que iso supoñía, se non comprendemos que para conseguir aquelas pesetas a maiores había que estar unha mañá alindando as vacas unha hora máis? como imos comprender a situación actual de Galicia se non coñecemos esta e outras historias? Por iso e por outros moitos motivos, aos máis novos nos/lles interesa coñecer estas fermosas historias de vida.

Homenaxear persoas e xente da nosa vila. Entendemos que homenaxear os nosos veciños é homenaxear a nosa cultura, as nosas vivencias e a nosa historia. É por iso que quixemos homenaxear os nosos mestres, as orquestras que existiron no concello (Cabreiros, Burgás, Alegría, Porvovello...), os investigadores e persoas de recoñecido prestixio, como é o caso do actual director do Consello da Cultura Galega, Ramón Villares e, desde logo, coidamos fundamental homenaxear as nosas actividades e profesións, como é o caso dos/as cavadores/as, dos/as segadores/as a Castela, entre outras. Ao longo destas actividades, tamén aproveitamos para reflexionar sobre o sentido da escola rural na actualidade e do mundo rural en xeral.

Tiñamos que propoñer algo que fose orixinal, único e necesario. De aí que falásemos de interxeracional (interesaba xuntar os maiores con experiencia, con sabedoría, con vivencias, con xente que por cuestións de idade ten menos experiencia). Non se trataba só de formular actividades de escoitar e pasalo ben, senón que tentamos buscar actividades xenuínas que nos permitisen diferenciarnos no sentido positivo doutras vilas, que servisen de xermolo para que a xente da vila e, mesmamente, investigadores de Galicia se preocupasen sobre este asunto. É o caso da Festa

Etnográfica Cultural da Roza –posiblemente a única que se realiza deste estilo en Galicia– e na que temos a oportunidade de coñecer e reflexionar sobre o proceso e as distintas actividades que tiñan lugar ao redor do proceso da roza e da cava dos montes.

Extensión do traballo da universidade. Xa que participou activamente tanto no deseño das xornadas coma no seu desenvolvemento, participando na súa organización e contando coa asistencia de varios relatores nas diferentes actividades.

Autoestima. Porque sen autoestima dificilmente unha parroquia, un concello ou unha vila medra. O feito de que fosemos capaces de desenvolver un encontro destas características nunha vila como a nosa, axudou a que nos sentísamos máis conscientes do noso potencial socioeducativo e nas nosas posibilidades futuras de subsistir como pobo.

Temas abordados. Pretendiamos que os temas resultasen “útiles” e “necesarios” para os diferentes asistentes, como é o caso das diferentes conferencias que foron organizadas relacionadas coa medicina e a fisioterapia. Tamén considerabamos que era necesario abordar temas “culturais” que nos permitisen a todos coñecer e afondar no significado do noso saber; por esta razón, incluimos diversas conferencias e actividades que nos permitisen afondar na nosa historia a través da presentación de libros ou traballos do contorno (por exemplo, a presentación dos libros: *Cruceiros, cristos e cruces de Xermade, Xermade o meu pobo, Itinerarios da arquitectura popular da Terra Chá*). Así mesmo, nunha das xornadas foi presentada a páxina web de Cabreiros (www.cabreiros.es) a través da cal pretendemos axudar a dinamizar a actividade do concello. Tamén considerabamos fundamental abordar temas ou actividades que nos permitan pensar no futuro e coidamos interesante coñecer estratexias, iniciativas ou traballos que poidamos aplicar na nosa vila. Esta actividade estivo dirixida para os mozos e maiores da vila, pero dun xeito especial para os responsables políticos do concellos, que tiñan a oportunidade de coñecer de primeira man proxectos e iniciativas que se puxeron en marcha noutros concellos e realidades semellantes e que pensamos que podían ser realizadas na nosa vila. Por esta razón, contamos no seu momento co animador sociocultural do Concello de Vedra, con técnicos locais de emprego, asistentes sociais, animador cultural de Castro de Rei, pedagoga do Concello de Xermade, profesionais que están traballando en iniciativas e proxectos interxeracionais, presentación da Universidade Rural Galega, entre outros. Unha actividade de especial importancia foi a realización de visitas a centros e institucións do contorno, co fin de coñecer mellor o noso patrimonio. Entre elas, cómpre destacar a visita realizada ao Parque Eólico Experimental de Sotavento e ao Museo Etnográfico da Capela.

QUE ACONTECEU NAS XORNADAS?

En primeiro lugar, cómpre resaltar que a vila respondeu á chamada e ao encontro que se pretendía realizar con estas xornadas. As fotografías que acompañan este texto dan boa conta da asistencia e do interese da poboación por esta actividades. Por outra parte, cómpre destacar que despois das xornadas, e aínda que non coa intensidade que sería desexable, están abrollando algunhas iniciativas e proxectos entre as que cómpre destacar: a sinatura dun convenio de prácticas entre o Concello e a Universidade de Santiago e estase comezando a desenvolver iniciativas en relación co xogo popular e tradicional. De igual maneira, nalgunhas parroquias xorden iniciativas semellantes ou proxectos que emerxeron logo do traballo nas xornadas. Así mesmo, a asistencia de profesionais procedentes doutros concellos de Galicia está axudando a que comecen a desenvolverse iniciativas semellantes. De igual maneira, a información e a formación que se proporcionou nas xornadas está contribuindo a que moita xente se estea interesando por iniciativas ou axudas que poden ser do seu interese.

E AGORA QUE?

Agora queremos seguir desenvolvendo as xornadas e tentar que o proxecto poida consolidarse e tentar desenvolver outras iniciativas a partir destes días de encontro. Sen dúbida, un dos retos fundamentais na actualidade é que o contido e o sentido das xornadas non quede só nuns días. Queremos que ao logo do ano abrollen outras iniciativas e proxectos derivados do encontro deses días relacionados co xogo popular, participación da xente no IV Ciclo Universitario da USC, emprego das TIC en distintos ámbitos do concello, xeración de iniciativas de emprego, entre outras. Igualmente, queremos que o traballo que se desenvolve nestas xornadas sexa difundido e coñecido noutros contextos de Galicia. De igual maneira, agardamos que estas xornadas nos axuden na nosa vila a:

- Transformarnos sabendo que o proceso de perda de poboación e de desaparición de moitos dos nosos elementos culturais quizais non é tan irreversible como parece e que, se poñemos en práctica algunhas das medidas apuntadas no encontro, hai probabilidades de seguir ilusionándonos co futuro.
- Sendo consciente das potencialidades que ten a vila. Os vellos e os mozos en moitas das súas facetas estanse dando conta de que non somos unha vila “plana”, senón que nos estamos decatando de que dispoñemos dunha potencialidade enorme de recursos educativos e culturais que cómpre que sexan recuperados e difundidos.

- Despois da realización da primeira xornada, consideramos oportuno que se continúen incorporando novas institucións e colectivos que poidan axudar a enriquecer o noso proxecto. Ademais das institucións que axudaron a financiar este proxecto, como é o caso do Concello, Vicepresidencia e Caixa Nova, cómpre agradecer e destacar as axudas que nos está prestando o Colexio de Educadoras e Educadores Sociais de Galicia, Nova Escola Galega, o Instituto de Estudos Chairegos, a Asociación Galega do Xogo Popular e Tradicional, Brinquedia, a Deputación Provincial de Lugo e Caixa Galicia, entre outras.

Para rematar, cómpre sinalar, a modo de exemplo, que escoitar, comprender, respectar... cando os nosos maiores nos contan cando ían ao muiño moer, cando nos contan como o can ía buscar o pan ao muiño e traelo á casa, cando traballamos conxuntamente con eles coas abellas, cando predicimos o tempo por métodos tradicionais, non é menos interesante que saber doutras cousas. As seguintes verbas de X. M. Felpeto axudan a comprender o significado interxeracional das nosas xornadas.

“Eu atópome agora nunha idade que ten un atractivo especial; por diante de min teño a sorte de poder encherme de sapiencia da nosa cultura, da cultura popular, que non deixa de estar en moitos casos agochada, por falta, na maioría dos casos, desas iniciativas das que falabamos. Pero se miro cara a atrás, vexo outra morea de xente nunha idade inquietante que non sei en que tanto por cento, pero ten moito que dicir, non habendo agocho senón expectación, converténdose nun campo que soamente hai que fertilizar, creo que me atopo eu e moitos mais coma min, servindo de vínculo, fomentando eses encontros, esas xornadas, eses debates e, sobre todo, ese fortalecemento persoal de servir a que os nosos maiores non sexan os grandes esquecidos porque eles teñen a chave de moito do que somos e de onde vimos...”.

Programas Interxeracionais Sanitas Residencial Vigo

Silvia M.ª Montes Castro
Educadora social de Sanitas Residencial Vigo

PRESENTACIÓN

Desde hai aproximadamente dous anos, en Sanitas Residencial Vigo desenvólvese unha forma de promoción da relación e integración interxeracional por medio de encontros de diferente temática. Estas experiencias lévanse a cabo tanto dentro coma fóra do centro.

As elaboracións teóricas de diferentes autores presentaron a importancia que ten na saúde psicolóxica dos maiores e no desenvolvemento psíquico dos nenos e mozos a comunicación interxeracional. Estas son a base das nosas experiencias.

OBXECTIVOS

Mediante os encontros interxeracionais, propuxémonos promover unha visión integral da vida que permite a percepción da terceira idade como unha etapa de crecemento e comunicación de diferentes experiencias, tanto nos adultos maiores coma nos máis novos, así como promover unha vellez saudable nos adultos maiores que participan nelas.

É dicir, os encontros permiten dúas cousas: a primeira, unha visión diferente desta etapa da vida para os máis novos, unha etapa que para eles está chea de mitos que se asocian con aspectos só negativos e que lles ofrece a posibilidade de proxectarse nos maiores que serán. E a segunda: aos residentes permítelles sentirse útiles, capaces de se achegar a outros, capaces de desenvolver algún proxecto en grupo...

QUEN PARTICIPAN?

Todos os residentes do noso centro teñen acceso a estes encontros e poden participar neles de diferentes formas.

Participa tanto o residente máis válido cognitiva e/ou fisicamente como o residente máis asistido.

As outras xeracións que participan pertencen ás súas familias, forman parte do persoal do centro, son nenos que proceden dalgún centro educativo ou das ludotecas municipais.

QUE FACEMOS?

Nos encontros interxeracionais permítese o gozo de todos os seus participantes desde formatos artísticos, educativos e recreativos. A continuación, comentamos algúns exemplos.

ACTIVIDADES INTERXERACIONAIS DE FORMATO ARTÍSTICO

Imos pararnos especialmente nas dúas primeiras actividades deste formato, xa que son actividades que vimos desenvolvendo desde hai bastante tempo e que son moi demandadas, moi motivadoras e efectivas.

I. DÓ DE PEITO (Coro interxeracional)

Os beneficios da musicoterapia déixanse notar no terreo físico, cognitivo e social. Cantar, bailar... son actividades que permiten traballar sen esforzo algunhas das capacidades das persoas maiores coas que traballamos e aínda máis especialmente das afectadas por algún tipo de demencia: seguir o ritmo, coordinar movementos, exercitar a capacidade de evocación, de atención e memoria.

A música permite tamén a promoción das relacións sociais. Neste caso, promove as relacións entre os residentes e outras xeracións.

O coro está formado por un grupo de residentes válidos cognitivamente, un grupo de residentes asistidos en fase leve ou moderada de demencia e por un grupo de xente máis nova, xa sexan fillos, netos, cuidadores ou amigos. O obxectivo é que cada integrante do grupo máis novo sirva de apoio ou se faga cargo dun residente participante. Non se requiren coñecementos previos de canto, senón ganas de gozar da música.

A actividade desenvólvese ao longo de todo o ano con actuacións programadas no propio centro e incluso, aínda que non puidemos facelo, fóra deste.

O repertorio é simple e coñecido polos residentes para incentivar o recordo. Cancións como: *Tengo una debilidad*, *La Bamba*, *Desde Santurce a Bilbao*, *Adiós con el corazón*, *A rianxeira...*, tratando de variar ritmos e estilos musicais.

O acompañamento realízase a guitarra e percusión. Na percusión facemos participar os residentes, xa que algúns deles encárganse de tocar estes instrumentos. Do mesmo xeito, algúns deles realizan breves intervencións solísticas nalgún tema. En Nadal preparamos un repertorio de panxoliñas que xeralmente cantamos dentro da representación do Belén vivente.

Os ensaios son de dous tipos: cos residentes sós e conxuntamente cos demais participantes. Xeralmente, a periodicidade de ensaios é quincenal, aínda que son máis frecuentes a medida que se aproxima a data dalgunha actuación.

Os resultados: os residentes que participan séntense moi estimulados. Participar nunha actividade destas características é unha motivación engadida, un motivo de orgullo para eles, unha experiencia agradable e enriquecedora. Para os máis novos tamén.

Os resultados, verdadeiramente, son moi positivos e emotivos para todos (ata

para o público), especialmente nos concertos.

2. EN ESCENA

Trátase dunha actividade coa que pretendemos manter os residentes sans, estimulados e participativos por medio do teatro. Ter a responsabilidade de representar un papel por pequeno que sexa, de narrar a obra ou de colaborar na confección do vestuario failles sentirse útiles e esquecerse das súas dores, penas ou cansazo. É un tipo de teatro adaptado e adecuado á realidade e ás características das persoas que participan, que son: residentes (que poden ser válidos ou atoparse en fases leves dunha demencia), familiares, profesionais do centro... É unha actividade na que usamos técnicas dramáticas e de expresión como instrumento de estimulación e crecemento da propia persoa. Ademais, permite novas vivencias para os residentes e aos familiares achégalles a satisfacción e a emoción de acompañar o seu maior, así como unha visión máis normalizadora e positiva da vellez e da demencia.

Pezas teatrais? Partindo dunha historia, dunha peza teatral e, en moitas ocasións, de fábulas coñecidas elabórase a peza adaptada por residentes e educadoras nun traballo conxunto. Sempre se conta con eles para esta tarefa, xa que é moi importante que a peza lles guste e élleis máis significativa se eles mesmos a escolleron e adaptaron. Como anécdota, o último que nos suxeriron foi representar a vida da princesa Leticia e a súa historia de amor co príncipe. Así xorde a adaptación de *A ratiña presumida*, *As galiñas gordas e as galiñas fracas* e *O Belén Vivente*. Para facilitar o desenvolvemento da peza e para que sexa máis accesible a todos os residentes, intentamos reducir e simplificar ao máximo as frases das diferentes intervencións.

O residente-actor vese acompañado no seu papel por un dos seus familiares, por un amigo ou por alguén novo que representa un papel complementario. Así, se no Belén vivente a Virxe era unha residente, o seu neto, por exemplo, é San Xosé. Se o residente é un Rei Mago, o seu sobriño é o seu paxe e así en todos os papeis.

As pezas represéntanse no centro residencial cando xa están preparadas e o Belén represéntase en Nadal.

Os ensaios, do mesmo xeito que no coro, tamén son só cos residentes e conxuntamente.

Os resultados tamén son excepcionais. Para o residente é moito máis sinxelo representar o papel ao verse acompañado por alguén, xa que lle achega máis seguridade e tranquilidade. O residente goza do seu momento de gloria poñendo todo o seu empeño en desenvolver ben o seu papel. Para o familiar ou amigo participante é moi enriquecedor. Estar presente nunha destas representacións, ata como público, provoca unha grande emoción e alegría.

3. CONCURSO DE BELÉNS

É unha actividade que realizamos en datas do Nadal e na que se reúne a residentes e familiares para preparar a exposición dos seus beléns. Deciden xuntos que Belén van traer, colócanos na sala de exposición e esperan o veredicto do xurado que está formado por representantes de toda a comunidade do centro residencial (é dicir, residentes, familias non participantes e persoal) que escolle o Belén gañador, pola súa beleza ou orixinalidade.

É unha sinxela actividade que nos permite reunir varias xeracións e que trae grandes beneficios para ambos. Trabállase en moitos casos a reminiscencia, xa que moitos son beléns que os residentes montaban nas súas casas cos seus fillos. Sendo unha experiencia moi significativa e que facilita o tempo e o espazo para que as familias poidan seguir montando o seu belén do Nadal, a pesar de que o seu pai, nai, avó/a... estea ingresado nunha residencia para persoas maiores. Entregar o premio é unha festa para os gañadores. Para o residente e a súa familia é un motivo de orgullo, alegría e satisfacción.

- **ACTIVIDADES INTERXERACIONAIS EDUCATIVAS**

Algúns exemplos son...

1. OBRADOIRO DE COCIÑA

Esta é unha actividade que se leva a cabo fóra do centro residencial e coa colaboración da Ludoteca Municipal de López Mora en Vigo. Un grupo de residentes que xeralmente son mulleres ensínanlles aos nenos da ludoteca a elaboración dun prato ou dunha sobremesa. É unha actividade moi divertida, educativa e enriquecedora para todos os participantes.

Todos os nenos ao redor dunha mesa escoitan e observan con atención como se elaboran certos pratos de cociña. As maiores participantes explican cunha linguaxe sinxela os pasos para seguir na elaboración invitando os nenos a colaborar con elas. Conseguen crear un equipo de pequenos cociñeiros. É unha actividade moi interactiva e dinámica na que todos os participantes se ven moi implicados e que resulta moi atractiva para os nenos e para os maiores tamén, xa que poden volver cociñar, algo que en moitos casos hai tempo que non o fan ao estar vivindo nun centro residencial.

2. VIAXETECA INTERXERACIONAL

Nesta actividade o residente e un familiar seu fálannos acerca dun lugar onde viviron como familia, do lugar onde naceu algún deles, dun lugar ao que viaxaron xuntos... Eles encárganse de preparar o que nos queren contar, así como de traer obxectos, fotos, recordos relacionados con ese lugar.

É unha experiencia que permite entre os residentes coñecer un pouco máis das súas historias de vida e, á vez, permítelle a evocación do recordo ao residente que expón, supondo ao mesmo tempo para el unha experiencia nova para vivir co seu familiar. O familiar serve de apoio e apoio para o residente.

3. CÓNTOVOS Á MIÑA PROFESIÓN

Esta actividade interxeracional lévase a cabo fóra do centro e coa colaboración da Ludoteca Municipal de López Mora, en Vigo. Unha vez ao mes, a educadora acompaña un ou varios residentes á ludoteca. Alí atoparase co seu pequeno auditorio composto por un grupo de nenos que esperan polo residente na porta do seu centro, recibíndoo con presentacións, bicos e abrazos. Unha vez todos situados nas súas cadeiras, o residente comeza por presentarse e coñecer os nomes dos nenos. Tras as presentacións, iníciase unha explicación sobre a súa profesión e o traballo que realizou antes de xubilarse.

A primeira implementación desta actividade foi moi sorprendente para as educadoras tanto do centro residencial coma da ludoteca. Os nenos estaban moi atentos de todo o que o residente lles contaba e o residente estaba especialmente feliz e involucrado, ao percibir que a súa experiencia de vida lles interesaba aos máis novos. Os nenos poden aprender acerca de como se exercían antes determinadas profesións (unha mestra que exercía nunha vila nos anos 60) e ata coñecer profesións que resultan novas para eles (taquígrafo, por exemplo). A charla é moi interactiva, xa que os nenos guiábana bastante coas súas preguntas.

Ante o éxito da experiencia, repetímola en varias ocasións e o resultado foi igual de enriquecedor e satisfactorio. En ocasións, este encontro tivo unha duración bastante superior á planificada.

- **ACTIVIDADES INTERXERACIONAIS DE FORMATO RECREATIVO**

- I. CONCURSO DE TALENTOS**

O mellor xeito de describir esta actividade é recordar calquera concurso de talentos que podemos ver na televisión. Os concursantes? Nenos da ludoteca municipal que con nervios e ilusión preparan as súas mellores actuacións, xa sexan cantar, bailar, tocar algún instrumento, representar algunha peza teatral... O xurado? Os residentes, os cales valoran e puntúan as diferentes participacións dos máis novos. Esta tarefa non é nada sinxela para eles, xa que consideran que todos o fan moi ben.

A tarde convértese nun festival de artes moi variadas que finaliza coa entrega dos premios aos tres mellor puntuados polo xurado.

Trátase dun xogo no que todos se involucran, de tal xeito que parece un verdadeiro concurso.

O final da xornada márcano os saúdos, felicitacións, abrazos e bicos entre todos os participantes.

- 2. A QUE XOGABAS?**

Un grupo de nenos (dalgún centro educativo ou da ludoteca) achéganse ata o noso centro para pasar unha tarde diferente: unha tarde de xogos tradicionais, xogos aos que os máis maiores xogaban.

Os máis pequenos poden descubrir novos xogos descoñecidos ata o momento para eles ou novas modalidades de xogos que xa coñecen. Isto é moi positivo para os nenos, xa que actualmente os xogos tecnolóxicos e individualizados substitúen na maioría dos casos os xogos grupais e, ademais, implican

movemento e destreza. Para os residentes é unha tarde na que se senten os protagonistas; unha tarde na que recordan a súa infancia e eses xogos que tanto lles fixeron gozar, gozando ao mesmo tempo de ensinár-llelos a outros.

3. FESTAS

As festas son unha actividade básica no noso centro. Constitúen para os residentes un momento de gozo, de baile, de recordo, de compartir... As festas coinciden coa celebración do aniversario dos residentes e sempre constitúen un encontro interxeracional, xa que ou ben o persoal do centro, ou ben as familias ou ben grupos invitados, envólvense na festa sacando a bailar os residentes, cantando con eles, etc.

Sempre tratando que pasen unha tarde agradable e diferente. Xeralmente, as festas son temáticas: Baile de Entroido, a Feira de Abril, Guateque do Nadal, Tarde de Tango...

Sempre resultan moi divertidas e estimulantes para todas as xeracións que nelas participan, especialmente para os adultos maiores.

REFLEXIÓNS FINAIS

Algunhas experiencias interxeracionais publicadas (as poucas que atopamos cando comezamos os nosos encontros) demostraban a importancia deste tipo de actividades para todas as xeracións que participan nelas. Desde que no noso centro comezamos a dedicarlle un espazo e tempo a este tipo de encontros, puidemos comprobar en directo todos os seus beneficios. Nas diferentes entidades en que os levamos a cabo, crean un clima moi acolledor e cálido.

A temática dos encontros ha de ser atractiva e do gusto dos participantes. Os educadores sociais somos axentes de intervención que debemos atrevernos a probar novas iniciativas e actividades que moitas veces xorden de escoitar os usuarios, tratando de descubrir que queren facer. Descubrir isto implica case sempre un éxito asegurado. Recordemos sempre que eles son os protagonistas do seu tempo libre.

Os comezos non son fáciles, pero cando o proxecto comeza a rodar e comezan a verse resultados a valoración é moi positiva tanto para o educador como para os participantes.

Nadal interxeracional: unha experiencia de dinamización socioeducativa e cultural cos nenos/as e as persoas maiores dun concello do rural galego

Érika Barros Pérez
Fundación Anduriña

M.ª Esther Pérez Enríquez
Medelle Servicios Comunitarios S. Coop. Galega

INTRODUCCIÓN

A porcentaxe de poboación maior de 65 anos con que conta Galicia na actualidade é unha das máis elevadas (Fernández, 2000; MTAS, 2001; Saco, 2000; Xunta de Galicia, 2001), tanto no ámbito español coma europeo, pois xa alcanzou no ano 2006 o 21,3% da poboación total e prevese que este crecemento da poboación maior vaia continuar nos próximos anos e a un ritmo aínda maior, resultado da acción conxunta do acelerado descenso da fecundidade, xunto coa prolongada diminución da mortalidade e do aumento da esperanza de vida.

Atopámonos, ademais, cuns índices de envellecemento significativamente desiguais por provincias, sendo, segundo os datos do Instituto Galego de Estatística (2006), Ourense a máis envellecida, cunha porcentaxe do 28,1%; seguida moi de cerca por Lugo, co 27,6% e fronte ao 20,1% da Coruña e ao 17,7% de Pontevedra. Coa peculiaridade engadida de que son os concellos rurais os máis envellecidos, superando en gran medida, moitos deles, as porcentaxes anteriores; sirva como exemplo o concello de Avión, no cal se sitúa a experiencia que nesta ocasión presentamos, cunha porcentaxe do 35,22% de poboación maior de 65 anos.

O dito acontecemento, o envellecemento da poboación en xeral e da rural en particular, vai acompañado de importantes cambios tanto demográficos coma sociais, económicos e, por suposto, culturais e educativos. Sendo un exemplo destes dous últimos cambios a necesidade, por un lado, de acercar as distintas xeracións a través de programas e/ou experiencias socioeducativas e culturais nas que toda a poboación participe, dentro dun clima de aceptación e colaboración; e, por outro, a necesidade de impulsar e de apoiar a incorporación a este eido laboral da figura profesional do educador ou educadora social.

Experiencias interxeracionais que lles proporcionen aos alumnos e alumnas a posibilidade de enriquecer os seus coñecementos, de observar e contrastar unha visión diferente baseada na vida e na mellor comprensión dos maiores; e para estes últimos, vivencias que constitúan unha oportunidade de desenvolvemento persoal, que

favorezan a exercitación da axilidade mental e manual, da súa capacidade de dinamismo e apertura e se convertan nunha ocasión para relacionarse con persoas distintas, para amosar os seus traballos e para aprender, que enchan de sentido o seu tempo e que lles sirvan de divertimento (Nieto et al., 1994, p.67).

É igualmente importante que as actividades interxeracionais se realicen, como ben sinalaba a profesora Rosario Limón (1998), non só no ámbito escolar, senón tamén nos centros de maiores, centros culturais, aulas da terceira idade, clubs de xubilados, universidades populares e concellos, entre outros.

Así, relacionado co impulso de experiencias interxeracionais, presentamos unha iniciativa levada a cabo no concello de Avión, da provincia de Ourense, entre o Colexio Público de Educación Infantil e Primaria Virxe de Guadalupe e o Centro Integral de Servizos Sociais Alvetus. Pero antes de expoñela, consideramos importante contextualizala e apuntar uns pequenos datos sobre a dita localidade, así como os recursos e actividades que se levan a cabo.

CONTEXTUALIZACIÓN DA EXPERIENCIA

Para situarnos e contextualizar a experiencia que presentaremos no seguinte punto, realizaremos un percorrido por unha interesante historia que comeza no ano 2005. Pero antes queremos dar unhas pinceladas xeográficas e sociais que nos axudarán a entender a enorme repercusión que unha actividade de índole interxeracional pode ter non só no colectivo da xente maior e/ou dependente, senón tamén na poboación en xeral.

O concello de Avión atópase na provincia de Ourense, conta cunha poboación próxima aos 3.000 habitantes, distribuída nunha extensión aproximada de 123 km². Considerando que nos atopamos no ámbito rural, con poboación moi dispersa e envellecida, a integración da xente víase dificultada por razóns de illamento xeográfico, escaseza de medios de transporte e falta de profesionais e de actividades que axudaran a cubrir as súas necesidades de maneira integral.

Este concello, consciente desta problemática, constitúe no ano 2004 a **Fundación Anduriña** como unha organización de natureza fundacional, de interese galego e sen ánimo de lucro, que ten como obxectivo principal a planificación, programación, realización e avaliación de servizos dirixidos ás persoas dependentes, maiores, marxinados ou en situación de risco social.

Facendo un estudo global das necesidades e recursos sociais do municipio, nace o programa denominado **“Actividades integrais para xente maior ou dependente”**. Este programa xurdiu no ano 2005, co obxectivo principal de mellorar a calidade de vida das persoas e os seus familiares paliando as súas necesidades a todos os niveis, evitando o seu illamento e desintegración social e a deterioración física e cognitiva por estar nos seus domicilios sen ningún tipo de estimulación.

Desde o comezo, acadamos os obxectivos previstos, xa que contamos cunha ampla participación non só de xente maior, senón tamén doutros colectivos que sen ser

maiores presentan algún tipo ou grao de discapacidade ou enfermidade dexenerativa. No ano 2005, comezamos con 12 persoas e, na actualidade, podemos dicir que 40 persoas pasaron xa polo noso programa. A incorporación en agosto do 2006 dun vehículo adaptado para trasladar a xente desde o seu domicilio ata o lugar onde se levan a cabo as actividades, tamén axudou a que o número dos asistentes se vise incrementado.

Para acadar os obxectivos do programa, foi preciso contar con dous profesionais: un licenciado/a en Ciencias da Actividade Física e o Deporte e unha licenciada en Pedagogía que traballan en equipo, valorando as necesidades cognitivas, físicas e sociais de cada suxeito, garantindo que as actividades sexan beneficiosas e eficaces.

Hoxe en día, é xa un referente para toda a poboación maior ou con algunha discapacidade que se atopa en Avión e cada vez son máis as persoas afectadas e familiares interesados en coñecer o noso labor. Tamén a Vicepresidencia da Xunta de Galicia, a Deputación de Ourense e a Fundación Pedro Barrié de la Maza recoñeceron xa o noso valor axudando economicamente para que este programa siga adiante.

As actividades que se realizan desde un principio, en xeral, son as seguintes:

ÁMBITO FÍSICO:

- Ximnasia de mantemento, ximnasia xerontolóxica, deportes para maiores, rehabilitación funcional, técnicas de corrección postural e técnicas de relaxación-respiración.

ÁMBITO COGNITIVO:

- Actividades que promoven a estimulación das capacidades cognitivas: atención, memoria, imaxinación e creatividade, concentración, cálculo, discriminación visual, discriminación auditiva, seriación lóxica, entre outras facultades cognitivas.
- Terapias de reminiscencia, actividades de orientación á realidade, actividades de orientación espazo-temporal, estimulación sensorial, obradoiros de memoria e musicoterapia.

ÁMBITO SOCIAL:

- Actividades que promoven o desenvolvemento de habilidades sociais: autoestima, toma de decisións, asertividade, comunicación verbal e non verbal, empatía, etc.
- Dinámicas de grupo, bailes e cantos, xogos de mesa, escenificacións, traballos en equipo, celebración de festas temáticas, celebración de aniversarios.
- Actividades interxeracionais.

Todas estas actividades son a base do noso programa e por iso pretendemos traballalas de maneira xeral todas as semanas de luns a xoves, dúas horas cada día, alternando as actividades e facendo que sexan atractivas, divertidas e diferentes.

Paralelamente a este programa, aínda que posteriormente no tempo, inaugurouse no ano 2007 o **Centro Integral de Servizos Sociais Alvetus**, co fin de ofrecer nun mesmo espazo os seguintes servizos: vivenda para maiores, centro de día, comedor

social, xantar sobre rodas, local social, transporte adaptado, lavandería social, servizos sociais de atención primaria e un centro social no cal se leva a cabo o programa de actividades integrais. Este centro, de titularidade municipal, na actualidade, está xestionado pola Fundación Anduriña e nel traballan interdisciplinariamente diferentes profesionais de múltiples ámbitos.

A EXPERIENCIA NADAL INTERXERACIONAL

Nadal Interxeracional foi unha experiencia realizada conxuntamente entre o Colexio Público de Educación Infantil e Primaria (CEIP) Virxe de Guadalupe e o Centro Integral de Servizos Sociais Alvetus do Concello de Avión, por mor da celebración da festividade do Nadal, en decembro do 2007.

A idea de levar a cabo esta iniciativa xurdiu do director do CEIP, que convidou o Centro Alvetus a confeccionar conxuntamente o que sería, en principio, o festival de Nadal. De seguido, comezamos a reunirnos o director do colexio, a pedagoga e a educadora social do centro de maiores, para planificar e organizar a experiencia. Ambas as partes propuxemos diferentes ideas e, finalmente, decidimos que celebraríamos o Nadal xuntos, nenos e nenas de 3 a 12 anos e persoas maiores e persoas dependentes. Este acontecemento levaríase a cabo o 20 de decembro de 2007, mediante un **Festival de Nadal Interxeracional**, que se realizaría nas instalacións do colexio.

Cada grupo de persoas participantes preparou una actuación diferente, os nenos e nenas traballaron distintas representacións teatrais e musicais, ademais de encargarse de presentar o festival; mentres que os maiores se ocuparon dos cánticos, en concreto preparamos unha cantiga tradicional e típica do pobo, dúas panxoliñas populares e unha cantiga de Reis, tamén típica dunha das aldeas do concello. Reunímonos para ensaiar todos os mércores pola tarde do mes de decembro, verdadeiramente non co obxectivo de que o día 20 todo saíse perfecto, senón máis ben de que fose unha xornada de gozo, de divertimento e de desenvolvemento e enriquecemento persoal, tanto para os nenos e nenas como para as persoas maiores. Obxectivo que pensamos, sen ningunha dúbida, que se cumpriu na súa totalidade.

Ademais, ao remate do festival, atopámonos con dúas sorpresas, unha do centro de maiores para cos nenos e nenas e outra do colexio para cos maiores; a primeira, consistiu en que un dos maiores do centro se disfrazou de Papá Noel e apareceu fronte ao auditorio para lles dar caramelos a todas as persoas que asistiron ao acto e, en especial, aos nenos e nenas; e, a segunda, foi o chocolate interxeracional ao que nos convidou o colexio como remate final do evento.

Por outra banda, paralela a esta actividade, e en resposta a unha invitación lanzada, nesta ocasión, desde o Centro Alvetus ao CEIP, programamos unha **visita dos nenos e nenas ao centro de maiores** para o día 10 de decembro, actividade que nos pareceu fundamental e case imprescindible, como primeira toma de contacto entre as dúas xeracións, posto que, aínda que todos os maiores coñecían o colexio e terían a ocasión de volvelo visitar o día do festival, non sucedía o mesmo cos nenos e nenas, que case ningún coñecía o centro no que as persoas maiores viven e/ou realizan todas as actividades sinaladas xa no punto anterior e, nalgúns casos, ata descoñecían a súa existencia, a pesar de distar entre eles tan só dous escasos quilómetros.

A visita dos nenos e nenas do CEIP Virxe de Guadalupe ao Centro Integral de Servizos Sociais Alvetus resultou moi exitosa, non só coñeceron e observaron todas as instalacións do centro, senón que tamén tocaron, probaron, gozaron dos seus recursos e equipamentos, como as camas, a grúa para as mobilizacións, os equipos informáticos coas pantallas táctiles e o programa de estimulación cognitiva e mantemento da memoria. É dicir, acercáronse un pouco máis á realidade cotiá das persoas maiores.

A MODO DE CONCLUSIÓN: VALORACIÓN DA EXPERIENCIA E ALGUNHAS PROPOSTAS DE CONTINUIDADE

Para finalizar, gustaríanos facer unha valoración desta experiencia piloto que, como todo proxecto piloto, non estivo exenta de aspectos positivos e negativos; considerando ambos igualmente importantes, pola súa significación á hora de introducir melloras cara a outras experiencias ou proxectos.

Como **aspectos positivos**, temos que referirnos ás dúas actividades en si mesmas, as cales supuxeron, en primeiro lugar, unha grata e satisfactoria vivencia, constatada tanto polos comentarios realizados polos participantes, como polas ganas amosadas de seguir realizando actividades deste tipo; e, en segundo lugar, resultaron un reto importante para todas as persoas implicadas, tanto para os/as profesionais como para os nenos e nenas e maiores, posto que era a primeira vez que nos embarcábamos nunha práctica destas características.

Respecto dos **aspectos negativos** que atopamos, convén resaltar unicamente a escasa interacción que sentimos en moitos dos momentos vividos, ben é certo que a experiencia foi compartida na súa totalidade, pero votamos en falta actividades máis interactivas entre os distintos grupos de idade.

Tendo en conta todos estes aspectos, atrevémonos a introducir, para finalizar este punto, algunhas **decisións de cambio** e **novas propostas** cara a sucesivas experiencias deste tipo:

- Realizar unha programación anual continuada de actividades interxeracionais para realizar tanto en e desde o centro escolar, como en e desde o centro de maiores.
- Que nas experiencias e actividades para desenvolver haxa máis interacción entre os distintos grupos de idade.
- Que esta interacción ou acercamento interxeracional se converta en algo cotián, en algo “natural”, coa finalidade de aspirar a conseguir que as novas xeracións constrúan unha sociedade máis xusta e respectuosa cara ás persoas.

Do mesmo xeito, queremos deixar constancia de que a nosa vontade e compromiso de continuar con este tipo de experiencias son reais, pois nestes intreos estamos realizando unha nova actividade de acercamento interxeracional, na que os nenos e nenas e as persoas maiores intercambiarán aleatoriamente tarxetas postais elaboradas por eles mesmos, e así celebraremos, o 14 de febreiro, o Día do Amor e da Amizade.

Ademais, consideramos que este tipo de programas ou iniciativas deben estar apoiados por profesionais capacitados “para coñecer a realidade física e social sobre a que

intervir, para a partir dela planificar intelixentemente a súa intervención...” e capaces de “establecer fácil contacto cos usuarios, aos que deberá motivar nos procesos das relacións grupais” (Petrus, 1991, p. 26); profesionais, como son os **educadores e educadoras sociais**.

Referencias bibliográficas:

- BERMEJO, L. (2005): *Gerontología educativa, “Cómo diseñar proyectos educativos con personas mayores”*. Editorial Médica Panamericana.
- BERNARD, M. & ELLIS, S. (2004): *Cómo sabes que la práctica intergeneracional funciona? Una guía para iniciarse en la evaluación de la práctica intergeneracional*. Instituto de Educación, Manchester Metropolitan University.
- CONCELLO DE AVIÓN: www.concelloavion.org
- CENTRO INTEGRAL DE SERVICIOS SOCIAIS ALVETUS: www.alvetus.org.
- FERNÁNDEZ, X. (Dir.) (2000): *Avellentamento demográfico e consecuencias socioeconómicas*. Vigo. Xerais.
- HATTAN-YEO, A. & OHSAKO, T. (Eds.) (2001): *Programas intergeneracionales: política pública e implicaciones de la investigación. Una perspectiva internacional*. Instituto de Educación da UNESCO.
- Instituto Galego de Estatística: <http://www.ige.eu/ga/index.htm>.
- LIMÓN, M. R. (1998): La educación de las personas mayores. En, Petrus, A. (Coord.). *Pedagogía Social*. Barcelona: Ariel, pp. 292-329.
- M.T.A.S. (2001): *Las personas mayores en España. Informe 2000*. Vol I e II. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales/IMSERSO.
- NIETO, M. et al. (1994): *Yo soy Mayor, Tú serás Mayor. Guía didáctica para la promoción de la solidaridad entre generaciones*. Valladolid: Junta de Castilla y León.
- PETRUS, A. (1991): “Perfil del educador social”. En AA. VV. *Actas II Simposio de la E.U del profesorado de EGB. “La educación social, un reto para hoy”*. Palencia: Caja España.
- PONT GELS, P. (2006): *Movimiento creativo con personas mayores*. Barcelona: Paidotribo.
- SACO, A. (2000): *Envejecimiento demográfico, vejez y atención comunitaria a la tercera edad en el medio rural*. Ourense: Caixanova.
- SÁNCHEZ, M. (Dir.) (2007): *Programas intergeneracionales. Hacia una sociedad para todas las edades*. Barcelona: Obra Social / Fundación La Caixa.
- XUNTA DE GALICIA (2001): *Plan galego de persoas maiores 2001-2006*. Santiago de Compostela: Consellería de Sanidade e Servizos Sociais/Dirección Xeral de Servizos Sociais.

